

Mesnevî-i Şerîf'te Yer Alan "Bir Adamın Ayının Vefâkârlığına Güvenmesi" Başlıklı Hikâyenin Farklı Tercüme ve Şerhlere Göre Değerlendirilmesi

Nurgül SUCU KÖROĞLU*
Hilal KARADAĞ**

ÖZ

Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî'nin vefatının üzerinden sekiz yüz yılı aşkın bir zaman geçse de fikirleri ve özellikle *Mesnevî*'si güncelliğini korumaktadır. *Mesnevî*'nin 14. yüzyıldan günümüze kadar birçok tercüme ve şerhi yapılmış olup bu çalışmalar hâlen devam etmektedir. Mevlâna, *Mesnevî*'de üzerinde durduğu hemen her konuyla alakalı hikâyeleri fikirlerinin arasına ustaca yerleştirmiştir. *Mesnevî*'deki hikâyeler; hayatın her yönünü kapsayan, insanları farklı konularda düşündüren orijinal metinlerdir. Bu hikâyelerden birisi de, *Mesnevî*'nin II. cildinin 1922-2129. beyitleri arasına serpiştirilmiş olan, toplam 135 beyitten müteşekkil "Bir Adamın Ayının Vefâkârlığına Güvenmesi" başlıklı hikâyedir. Bu makalede; ilgili hikâye toplam 22 *Mesnevî* tercüme ve şerhinden yola çıkarak farklı açılardan değerlendirilmiş, bu vesileyle *Mesnevî* mütercim/şârihlerinin konuyu ele alış şekilleriyle ilgili birtakım sonuçlara ulaşılmıştır. Burada ilgili hikâye özelinde eserleri incelenen *Mesnevî* mütercim/şârihlerinin adlarını kronolojik olarak şöyle sıralayabiliriz: Âsafî (Dal) Mehmed Çelebi, Şem'î Şem'ullâh, Ankaravî İsmail Rusûhî, Dervîş Muhammed Şifâyî, Nahîfî, Mehmed Şâkir Efendi, M. Murad Nakşebendî, Fazlullâh Rahîmî, Ahmed Avni Konuk, Tâhirü'l-Mevlevî, Veled Çelebi İzbudak, M. Muhlis Koner, Abdülbâki Gölpinarlı, Âmil Çelebioğlu, Şefik Can, Ahmet Metin Şahin, Adnan Karaismailoğlu, H. Hüseyin Top, Mehmet Kanar, Derya Örs, Hicabi Kırılancık ve Muharrem Derici.

Anahtar Kelimeler: *Mesnevî*, Hikâye, Tercüme, Şerh, Özet, Mukayese.

An Evaluation of the Story Titled "A Man's Confidence in the Loyalty of A Bear" in the Mathnawi-i Sharif According to Different Translations and Commentaries

ABSTRACT

Despite passage of 800 years since his death, Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî's ideas and especially his *Mathnawi* still maintain their currency. Many translations and commentaries of *Mathnawi* have been made since the 14th century and such efforts are still continuing. Mevlâna skillfully placed among his ideas stories related to almost every subject he treated. Stories in *Mathnawi* are original texts that cover all aspects of life and make people think about different subjects. One of these stories is a story titled "A Man's Confidence in the Loyalty of A Bear", containing a total of 135 couplets, interspersed between the 1922nd and 2129th couplets in *Mathnawi*'s 2nd volume. In this article, the related story has been evaluated from different perspectives based on 22 *Mathnawi* translations and commentaries, and some conclusions have been reached regarding the way *Mathnawi* translators handled the subject. The names of the *Mathnawi* translators whose works were examined in terms of the related story can be listed chronologically as follows: Âsafî (Dal) Mehmed Çelebi, Sham'î Sham'ullâh, Ankaravî Ismail Rusûhî, Dervish Muhammed Shifâyî, Nahîfî, Mehmed Shâkir Efendi, M. Murad Nakshbendî, Fazlullâh Rahîmî, Ahmed Avni Konuk, Tâhirü'l-Mevlevî, Veled Çelebi İzbudak, M. Muhlis Koner, Abdülbâki Gölpinarlı, Âmil Çelebioğlu, Şefik Can, Ahmet Metin Şahin, Adnan Karaismailoğlu, H. Hüseyin Top, Mehmet Kanar, Derya Örs, Hicabi Kırılancık and Muharrem Derici.

Keywords: *Mathnawi*, Story, Translation, Commentary, Summary, Comparison.

1. Giriş

Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî, 30 Eylül 1207 yılında bugünkü Afganistan sınırları içerisinde yer alan Horasan bölgesinin Belh şehrinde dünyaya gelmiştir. Babası, Belh'in büyük âlimlerinden Muhammed Bahâüddîn Veled; annesi, Belh emiri Rükneddîn'in kızı Mümine Hatun'dur (Fürûzanfer, 1963, s. 4-10). Henüz beş yaşında iken, İbn Arabî'nin; "Sübbânallah! Bir okyanus bir deniz'in arkasından gidiyor..." (Beytur, 1965, s. 91) mealindeki övgü dolu sözlerine muhatap olan Mevlâna, devrinin büyük âlimlerinin dikkatini çekmiştir. Ferîdüddîn-i Attâr'ın, *Esrâr-nâme* adlı eserini Mevlâna'ya hediye etmiş olması da, onun takdirini

* Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, nurgulsucu@selcuk.edu.tr

** Yüksek Lisans Mezun Öğrenci, Selçuk Üniversitesi Mevlana Araştırmaları Enstitüsü, Mevlana ve Mevlevilik Araştırmaları Ana Bilim Dalı, akinhilal1694@gmail.com

Makalenin Gönderim Tarihi: 30.04.2022; Makalenin Kabul Tarihi: 14.06.2022

kazandığının işaretidir (Lugal, 1977, s. 249). "Zaten bu âlem sizin canlarınızın hâşimhanesidir. Uyanın o tarafa gidin. Bu âlemin sınırı vardır. O âlem ise esasen sınırsızdır. Nakış ve biçim o anlama settir, engeldir" (İzbudak, 1988, b. 525-526) sözlerine binaen, ömür boyu kendini bu dünyanın maddi yönünden uzak tutmaya çalışan Mevlâna, 17 Aralık 1273 Pazar günü, 66 yaşında, Konya'da vefat etmiştir (Ahmed Eflâkî, 1964, s. 580). *Mesnevî*'nin yanında, *Divân-ı Kebîr*, *Mecâlis-i Seb'â*, *Fîbî Mâ Fîb* ve *Mektûbât* adlı eserleri de vardır.

Mesnevî'nin, Farsça asıl metniyle birlikte hâlihazırda 26 dilde yayını yapılmıştır.¹ Günümüzde de Kur'an-ı Kerim ve hadislerden sonra en çok okunan kitaplardan biridir. Dünya kütüphanelerinde birçok yazma nüshası bulunan *Mesnevî*'nin en eski nüshası, Konya Mevlâna Müzesi İhtisas Kütüphanesi 51 numarada kayıtlı Veledî Nüshası'dır (m. 1278). *Mesnevî*'nin tıpkıbasımlarından ilim âleminde en muteber olanı ise, Reynold Alleyne Nicholson'ın tahkikli baskısıdır (Nicholson, 1373). Bu çalışmada yer alan Farsça metinlerde de Nicholson baskısı esas alınmıştır.

Bu çalışmada; *Mesnevî*'nin II. cildinin 1922-2129 numaralı beyitleri arasına serpiştirilmiş olan toplam 135² beyitten müteşekkil, "İ'timâd-kerden ber-temelluk u vefâ-yı hirs / Bir Adamın, Ayının Vefâkârlığına Güvenmesi" başlıklı hikâyenin, toplam 22 *Mesnevî* müterciminin/şârihinin eserlerinde nasıl işlendiği incelenmektedir. Hikâye özetle şöyledir:

Bir ejderha bir ayıyı yakalar. Yolda giden birisi, ayının feryadını duyup geri döner ve ayıyı ejderhanın pençesinden kurtarır. Ayı, o adamın yapmış olduğu iyiliği gördükten sonra Ashab-ı Kehf'in köpeği gibi onun peşine takılır. Adam bir müddet sonra hastalanıp yatağa düşer. Ona gönül vermiş olan ayı ise yanından ayrılmaz. Ziyaretine gelen biri ayı ile ne işi olduğunu sorunca, adam olup biteni anlatır. Ziyaretçi; "Ayıya güvenme, ahmağın dostluğu düşmanlıktan beterdir, onu yanından uzaklaştır!" dese de, adam bunu yanlış anlar ve onun kendisini kiskandığını düşünerek; "Ayının cismine değil, sevgisine bak..." diye cevap verir. Ziyaretçi; "Ahmakların sevgisi aldattıcıdır, benim hasedim ayının sevgisinden daha iyidir, gel bana güven de bu ayıdan kurtul, hemcinsini bırakıp da bir ayıya güvenme..." dese de, adam ziyaretçiyi yanından kovar. O olgun kişi buna rağmen oradan ayrılmayıp nasihatlerine devam etse de, adam onun elini bırakıp ayının elini tutar. Ziyaretçi iyi niyetle ne kadar ısrar etse de bir türlü sözünü dinletemeyince kızarak ve içinden "lâ-havle" çekerek adamı bırakıp gider. Bir müddet sonra adam uyuyunca yüzüne bir sinek konar. Yanındaki ayı da gelip sineği kovalar. Sinek, her kovalanışından sonra aynı yere konmaya devam eder. Bunun üzerine ayı sineğe kızır ve kocaman bir taş parçasını, sineği öldürmek niyetiyle, uyuyan adamın suratına fırlatır. Taş, uyuyan adamın suratını paramparça eder. Bu hadise o günden sonra bütün âleme yayılır.

Hikâyede, olay örgüsünün etrafında; ahmakların dostluğunun insana zarar verdiği, akıllı düşmanın ahmak dosttan daha iyi olduğu, Hak dostlarının her nerede olursa olsun mazlumların feryadını işitip onların yardımına koştuğu, cahillerin sevgisinin kişiye faydadan çok zarar vereceği, suizanda bulunmanın kötülüğü, akıllı insanlarla istişarenin önemi, ahmakların verdiği söze güvenilmemesi gerektiği gibi konular hakkında uzun uzun örnekler ve nasihatler yer alır. Olayda geçen "ayı"nın kişiye verdiği zarardan yola çıkılarak, akıyla değil de nefsiyle hareket eden iradesi zayıf kişilerin sözlerine sadık kalamadıkları vurgulanır. Bu hususu akıldan çıkarmamanın ve ahmaklarla münasebeti bu çizgiye göre ayarlamamanın gerekliliği konusunda türlü örneklere ve özlü sözlere yer verilir. Hikâyede yer alan "ayı" figürünün bazı kaynaklarda karşımıza "maymun" olarak çıktığını da görmekteyiz. Mesela 17. yüzyıl müelliflerinden Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin *Mir'âtü'l-Ahlâk* adlı eserinin "Emanet ve Sadakat" konulu bölümünde bu hikâyeye ufak farklılıklarla ve "ayı" yerine "maymun" figürü ile yer alır (Sucu, 2012, s. 287).

Çalışma girişle birlikte toplam altı bölümden oluşmaktadır. Giriş, 1. bölüm olarak adlandırılmıştır. İkinci bölümde, ilgili hikâyenin beyit beyit tercümesini veren çalışmalar değerlendirilmiştir. Bunlar kronolojik olarak; Nahîfî'nin (d. 1646-ö. 1737) *Manzum Mesnevî Tercümesi* (h.1143/m.1730)³, Mehmed Şâkir

¹ Türkçe, Arapça, İngilizce, Almanca, İsveççe, İtalyanca, Urduca, Fransızca, Japonca, Arnavutça, İspanyolca, Türkmençe, Tacikçe, Çince, Özbekçe, Kazakça, Flemenkçe, Yunanca, Malayca, Rusça, Azerice, Boşnakça, Kürtçe, Svahilice ve Kırgızca. Ayrıca Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından Gürcüce, Uygur Türkçesi, Tatar Türkçesi çeviri çalışmaları da tamamlanmış olup basım aşamasındadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Karadağ, 2021, s. 103-123).

² Bazı tercüme/şerhlerde bu sayının arttığı yahut azaldığı görülmektedir. Bu durum, ilgili tercüme/şerhler bölümünde belirtilmiştir. Kanaatimizce; bu farklılıklar büyük oranda, tercüme yahut şerhte esas alınan Mesnevî nüshası farkından kaynaklanmaktadır.

³ Parantez içlerinde eserlerin telif/istinsah/baskı tarihleri verilmiştir.

Efendi'nin (d. 1762-ö. 1836) *Tercemânü'l-Ma'nevî fî Tercemeti'l-Mesnevî* (h.1251/m.1835), Veled Çelebi İzbudak'ın (d. 1869-ö. 1953) *Mesnevî* (1942), Abdülbâki Gölpinarlı'nın (d. 1890-ö. 1982) *Mesnevî Tercemesi ve Şerhi* (1981)⁴, Âmil Çelebioğlu'nun (d. 1934-ö. 1990) *Mesnevî-i Şerif Aslı ve Sadeleştirilmesiyle Manzum Nahîfî Tercümesi* (1967)⁵, Ahmet Metin Şahin'in (d. 1935-) *Mesnevî: Nazmen Tercüme* (2006), Adnan Karaismailoğlu'nun (d. 1957-) *Mesnevî* (2007), Mehmet Kanar'ın (d. 1976-) *Mesnevî* (2014), Hicabi Kırlangıç&Derya Örs'ün (d. 1966-) *Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî-Mesnevî* (2008), Hicabi Kırlangıç'ın *Mesnevî* (2017) adlı eserleridir. Buradaki değerlendirme, ele alınan bütün tercümelere göre ilgili hikâyenin başlığı ve ilk üç beyti üzerinden yapılmıştır. Tercüme arasındaki benzerlikler ve farklılıkların daha net anlaşılabilmesi için, ilgili başlık ve beyitler Farsça orijinal metni ve Türkçe tercümeleriyle birlikte tablo üzerinde gösterilmiştir.

Üçüncü bölümde, ilgili hikâyenin şerhini veren çalışmalar değerlendirilmiştir. Bunlar kronolojik olarak; Şem'î Şem'ullâh'ın (d. 1533-ö. 1603) *Şerh-i Mesnevî* (h.1009/m.1600), Ankaravî İsmail Rusûhî'nin (d. ?-ö. 1632) *Mecmû'atü'l-Letâif ve Matmûratü'l-Ma'ârif* (h.1289/m.1806), Derviş Muhammed Şifâyî'nin (d. 1604-ö. 1672) *e's-Şerhu'l-Kitâbi'l-Mesneviyyi'l-Ma'neviiyyi'l-Muhtasar* (h.1082/m.1672), M. Murad Nakşbendî'nin (d. 1808-ö. 1848) *Hülâsatü's-Şurûh fî Nihâyeti'l-Vuzûb* (h.1261/m.1845), Ahmed Avni Konuk'un (d. 1868-ö. 1938) *Mesnevî-i Şerif Şerhi* (1937), Tâhirül-Mevlevî'nin (d. 1877-ö. 1951) *Şerh-i Mesnevî* (1953), M. Muhlis Koner'in⁶ (d. 1886-ö. 1957) *Mesnevî'nin Özü (I-II)*, *Bugünün İlmî, Bugünün Anlayışı, Bugünün Açık Diliyle Mesnevî'nin Bütün Bahislerinden Seçmeler* (1957), Abdülbâki Gölpinarlı'nın *Mesnevî Tercemesi ve Şerhi*, H. Hüseyin Top'un (d. 1933-) *Mesnevî-i Ma'nevî Şerhi* (2011) ve Muharrem Derici'nin (d. 1947-) *Mesnevî Şerhi* (2018) adlı eserleridir. Buradaki değerlendirme, ilgili hikâyenin ahde vefanın önemine dair nasihatler niteliğinde olan son beyti üzerinden yapılmaktadır. Şerhler arasındaki benzerlik ve farklılıkların daha net anlaşılabilmesi için, ilgili beyit Farsça orijinal metni ve Türkçe şerhleriyle birlikte tablo üzerinde gösterilmiştir.

Dördüncü bölümde, ilgili hikâyenin özet tercümesini veren mütercimlerin çalışmaları değerlendirilmiştir. Bunlar kronolojik olarak; Âsafî (Dal) Mehmed Çelebi'nin (d. ?-ö. 1598?) *Cezîre-i Mesnevî* (h.1004/m.1595), Fazlullâh Rahîmî'nin (d. 1847-ö. 1924) *Mesnevî Hikâyeleri [Gülzâr-ı Hakikat] (I-III)* (h.1327/m.1909), M. Muhlis Koner'in *Mesnevî'nin Özü (I-II)*, Şefik Can'ın (d. 1909-ö. 2005) *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi* (1997) adlı eserleridir. Buradaki değerlendirme; tekrara düşmemek adına, diğerlerinin de genel olarak yorumlanmasıyla birlikte, özet tercümesi en kısa olan mütercimmin tam metni üzerinden yapılmıştır.

Beşinci bölümde; ilgili hikâyede yer alan ayet ve hadisler incelenmiş, bunların orijinal *Mesnevî* metninde nasıl geçtikleri ele alınmış, tercüme ve şerhlerdeki sayıları ise toplu olarak verilmiştir.

Altıncı bölüm, makalenin sonuç kısmıdır. Bu bölümde; söz konusu hikâye üzerinden, ele aldığımız tercüme ve şerhlerin genel bir değerlendirmesi yapılmış, benzerlikleri ve farklılıkları, hepsinin özelliklerinin toplu olarak gösterildiği bir tablo ile belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmada yer alan *Mesnevî* tercüme ve şerhlerini seçerken; Osmanlı dönemi, Cumhuriyet dönemi ve günümüz çalışmalarından örnekler bulunmasına dikkat edilmiştir. Bunlardan Âsafî (Dal) Mehmed Çelebi (özet tercüme), Şem'î Şem'ullâh (şerh), Ankaravî İsmâil Rusûhî (şerh), Derviş Muhammed Şifâyî (şerh), Nahîfî (beyit beyit tercüme), Murad Nakşbendî (şerh) ve Mehmed Şâkir Efendi (beyit beyit tercüme) Osmanlı dönemi mütercim/şârihleridir. Fazlullâh Rahîmî (özet tercüme), Ahmed Avni Konuk (şerh), Veled Çelebi İzbudak (tercüme), Tâhirül-Mevlevî (şerh), M. Muhlis Koner (özet tercüme/şerh), Abdülbâki Gölpinarlı (beyit beyit tercüme/şerh), Âmil Çelebioğlu (tercüme) ile Şefik Can (özet tercüme) Cumhuriyet devri ve 2000 yılı öncesi mütercim/şârihleridir. Ahmet Metin Şahin (beyit beyit tercüme), Adnan Karaismailoğlu (beyit beyit tercüme), H. Hüseyin Top (şerh), Mehmet Kanar (beyit beyit tercüme), Hicabi Kırlangıç&Derya Örs (beyit beyit tercüme), Hicabi Kırlangıç (beyit beyit tercüme) ve Muharrem Derici

⁴ Gölpinarlı her ne kadar eserine "*Mesnevî Tercemesi ve Şerhi*" adını verse de, aslında bu çalışma *Mesnevî'nin* tercümesi mahiyetinde olup, ilaveten, ciltlerin sonunda sadece ilgili bölümlerde yer alan ayet ve hadislerin açıklamaları kapsamında değerlendirilebilecek toplu bilgiler içermektedir. Bu sebeple Gölpinarlı'nın eseri hem tercüme hem de şerhler grubuna dâhil edilmiştir.

⁵ Bu çalışma kapsamında, sadece Âmil Çelebioğlu'nun sadeleştirilmiş Nahîfî tercümesinden faydalanılmış, Nahîfî'nin orijinal tercümesi ise ilgili çalışma kapsamında değerlendirilmiştir.

⁶ İlgili hikâyede "İzah" başlığı altında hikâyenin son beytinin kısa bir şerhi bulunmaktadır. Bu sebeple M. Muhlis Koner'in eseri hem şerh hem de özet tercüme grubuna dâhil edilmiştir.

(şerh) 2000 yılı sonrası ve günümüz mütercimleri/şârihleri kategorisinde değerlendirebileceğimiz isimlerdir. Bu eserlerin, ilgili hikâyenin örnek beyitleri ekseninde bir arada değerlendirilip mukayese edilmesinin, *Mesnevi* tercüme ve şerhlerinin geçmişten günümüze nasıl bir çizgi takip ettiğinin belirlenmesine katkıda bulunacağını ümit etmekteyiz.

2. Hikâyenin Beyit Beyit Tercümesini Veren Eserlerin Değerlendirilmesi:

Bu kategoride yer alan eserler, *Mesnevi*'yi sadece tercüme eden eserler olup, aşağıda hikâyenin başlığı ve ilk üç beyti ekseninde kronolojik olarak değerlendirilmektedir. Mukayesenin daha net görülebilmesi için, başlık ve beyitler bir tablo üzerinde gösterilmiştir.

Tablo 1. Hikâyenin Başlığı ve İlk Üç Beytinin Tercümesi

Mütercim, Eser Adı	Tercümede Bulunduğu Cilt ve Beyit Numarası/Aralığı ⁷	Hikâyenin Başlığı ve İlk Üç Beyti
		اعتماد کردن بر تملق و وفای خرس اژدهایی خرس را در می کشید شیر مردی رفت و فریادش رسید شیر مردانند در عالم مدهد آن زمان کافغان مظلومان رسد بانگ مظلومان ز هر جا بشنوند آن طرف چون رحمت حق می دوند
Nahîfî, <i>Manzum Mesnevî Tercümesi</i>	I. Kitap II. Defter 1950-1951-1952. Beyitler	Bir Şahıs Bir Ayunun Temelluk u Vefâsına İ'timâd İtdügidür Oldu bir hirse musallat ejdehâ İtdi bir merd ana tedbîr-i rehâ Şîr-i merdân oldu imdâd-ı cihân Dâd-ı mazlûma iderler bezl-i cân İtseler feryâd-ı mazlûmânı gûş Hem-çü bahr-i rahmet eylerler hurûş
Mehmed Şâkir Efendi, <i>Tercemânü'l Ma'nevî fi Tercemeti'l-Mesnevî</i>	II. Cilt 1940-1941-1942. Beyitler	Bir Ahmakın Hirsin Temelluk u Vefâsına İ'timâd Eylemesi Ejdehâ bir hirsî itmişdi zebûn Bir yigit imdâd idüp kıldı masûn Şîr-i merdân ol zamân eyler meded Âh-ı mazlûmân bulursa hadd ü 'add İşidürler bâng-i mazlûmânı hep İrişürler ol zamân çün fazl-ı Rab
Veled Çelebi İzbudak, <i>Mesnevî</i>	II. Cilt 1932-1933-1934. Beyit Aralığı	Bir Adamın, Ayının Vefâkârlığına Güvenmesi Bir ejderha bir ayıyı yakalamıştı. Yiğidin biri, giderken ayının bağırmasını duydu. Âlemde düşkünlere yardımcı erler vardır. Onlar, mazlumlar feryat ettiler mi derhal yetişirler.

⁷ Manzum tercüme için "beyitler", mensur tercüme için ise "beyit aralığı" ibaresi kullanılmıştır.

		Mazlumların seslerini her yerden işitirler, Hak rahmeti gibi o tarafa koşarlar.
Abdülbâki Gölpmarlı, <i>Mesnevî Tercemesi ve Şerhi</i>	II. Cilt 1932-1933-1934. Beyit Aralığı	Bir Adamın, Ayının Yaltaklanmasına, Vefâsına Güvenmesi Bir ejderha, bir ayıya sarılmıştı. Arslan bir er, yürüdü, ayının feryadına erişti. Mazlumların feryatlarını duydular mı, imdatlarına koşan arslan erler vardır dünyada. Onlar nerde olurlarsa olsunlar, mazlumların feryatlarını duyarlar, Tanrı rahmeti gibi o yana koşarlar.
Âmil Çelebioğlu, <i>Mesnevî-i Şerif: Aslı ve Sadeleştirilmişiyile Manzum Nahîfî Tercümesi</i>	I. Kitap II. Defter 1950-1951-1952. Beyit Aralığı	Bir Şahsın, Bir Ayının Dalkavukluğuna ve Vefâsına İtimat Etmesi Bir ayıya bir ejderha musallat olmuştu. Bir yiğit de onu kurtarmaya gitti. Âlemde yardıma koşan arslan gibi kimseler vardır. Mazluma yardım için canlarını feda ederler. Mazlûmların feryadını işitince, rahmet denizi gibi koşarlar.
Ahmet Metin Şahin, <i>Mesnevî: Nazmen Tercüme</i>	I. Kitap II. Defter 1933-1934-1935. Beyitler	Bir Ayının Yaltaklanmasıyla Vefâsına Bir Kimsenin İtimat Göstermesi Bir koc' oğlan var, sarar bir ejdehâ Bir adam aslan yürek ermişti yâ! Halka imdat eyleyen mert kimseler Duysa feryat, hep koşup gelmekteiler Duysalar her nerde, feryat var yine Oldular, Hak rahmeti onlar yine
Adnan Karaismailoğlu, <i>Mesnevî</i>	Tek Cilt II. Defter 1922-1923-1924. Beyit Aralığı	Ayının Dalkavukluğuna ve Vefâsına Güvenmek Bir ejderha bir ayıyı yutuyordu, aslan gibi bir adam gidip imdadına yetişti. Dünyada mazlumların feryadı eriştiğinde yardım edecek aslan gibi adamlar vardır. Mazlumların sesini nereden duysalar, Hakk'ın rahmeti gibi o tarafa koşarlar.
Mehmet Kanar, <i>Mesnevî</i>	I. Kitap II. Defter ---	Ayının Yaltaklanmasına, Vefâsına Güvenmek Büyük bir yılan ayıya sarılmıştı Aslan yürekli biri gitti, yardımına koştu Mazlumların feryadını duyduklarında Yardıma koşan aslan yürekliiler vardır dünyada Nerede duysalar mazlumların feryadını O tarafa koşarlar Hakk'ın rahmeti gibi

<p>Hicabi Kırlangıç&Derya Örs, <i>Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî-</i> <i>Mesnevî</i></p>	<p>Tek Cilt II. Defter 1922-1923-1924. Beyit Aralığı</p>	<p>Ayının Dostluğuna ve Vefâsına Güvenmek</p> <p>Bir ejderha bir ayıyı yutuyordu. Aslan yürekli bir adam gidip ayının imdadına yetişti.</p> <p>Âlemde mazlumların imdadına yetişen aslan yürekli adamlar vardır.</p> <p>Onlar, mazlumların sesini duyduklarında hemen Hakk'ın rahmeti gibi yardıma koşarlar.</p>
<p>Hicabi Kırlangıç, Mesnevî</p>	<p>I. Kitap II. Defter 1928-1929-1930. Beyitler</p>	<p>Ayının Dostluğuna ve Vefâsına Güvenmek</p> <p>Bir ayıyı yutuyordu ejderha Cesur bir adam yetişti imdâda</p> <p>Mazlumların feryadı geldiğinde Yardım eden yiğitler var âlemde</p> <p>Nereden duysalar mazlum sesini O yana koşarlar Hak rahmeti gibi</p>

Yukarıdaki tabloda görüleceği üzere, *Mesnevî*'nin II. cildinde yer alan "Bir Adamın Ayının Vefâkârlığına Güvenmesi" başlıklı hikâye, on mütercimden beşinin eserinde (Nahîfî, Mehmed Şâkir Efendi, Ahmet Metin Şahin, Mehmet Kanar, Hicabi Kırlangıç) manzum; beşinin eserinde de (Veled Çelebi İzbudak, Abdülbâki Gölpinarlı, Âmil Çelebioğlu, Adnan Karaismailoğlu, Hicabi Kırlangıç&Derya Örs) mensur olarak tercüme edilmiştir. Bu çalışmalarla ilgili detaylar şöyledir:

Nahîfî'nin 1967 yılında üç kitap olarak basılan *Manzum Nahîfî Tercümesi* (Çelebioğlu, 1967) isimli eserinin ilk cildinin ikinci defterinin 1950-2161. beyitleri arasında yer alan ilgili hikâye, 135 beyitten müteşekkildir. *Mesnevî*'nin tamamının ilk manzum tercümesi mahiyetindeki eser, 1852 yılında Bulak Matbaası'nda basılmıştır. Fâ'ilâtün /Fâ'ilâtün /Fâ'ilün vezniyle kaleme alınan eserde, Arapça-Farsça kelimelerin ve tamlamaların yoğun olarak kullanıldığını görmekteyiz.

Mehmed Şâkir Efendi'nin *Tercemânü'l-Ma'nevî fî Tercemeti'l-Mesnevî* adlı eserinin 2. cildinin 1940-2152. beyitleri arasında yer alan hikâye, 137 beyitten müteşekkildir. Bu eserde hikâyenin tamamı, *Mesnevî*'nin Farsça asıl metnine göre 2 beyit fazladır. Bu fazlalığın sebebi, mütercim, iki yerde birer beyti ikişer beyit ile tercüme etmesinden kaynaklanmaktadır. Tartışmalı olan yedinci cildin tercümesini de içeren bu eser, *Mesnevî*'nin tamamının, Nahîfî'nin eserinden sonraki ikinci manzum tercümesi mahiyetindedir. Eser üzerinde bir doktora çalışması yapılmıştır (Karadağ, 2018). Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün vezniyle kaleme alınan eserde Arapça/Farsça kelimeler ve tamlamaların yoğun olarak kullanıldığı görülür.

Veled Çelebi İzbudak'ın *Mesnevî* (İzbudak, 1988) isimli mensur eserinin 2. cildinde yer alan hikâye, 1932-2140 numaralı beyit aralığındadır ve toplam 135 beyitten oluşmaktadır. İlk defa 1942 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 6 cilt olarak basılan eserin ön sözü Abdülbaki Gölpinarlı'ya aittir. Cilt sonlarında da yine Gölpinarlı'nın eklediği, özel adlarla ilgili açıklamalar vardır. İlk baskısı imla ve üslup özellikleri bakımından birtakım eleştirilere maruz kalan bu eserin, bazı bölümleri sonraki baskılarında düzeltilmiştir. Eserin, Selçuk Üniversitesi Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü Feridun Nafiz Uzlu Arşivi'nde mütercim el yazısını içeren bir nüshası vardır. Bu tercümenin çok sayıda müsveddelerinin yanı sıra Mevlâna Müzesi Kütüphanesi'nde Şücâeddin Onuk tarafından istinsah edilen düzenli bir nüshası da bulunmaktadır.⁸ Eserde, ilgili hikâye gayet sade ve kolay anlaşılır bir Türkçe ile mensur olarak tercüme edilmiştir.

İlgili hikâye, Abdülbâki Gölpinarlı'nın *Mesnevî Tercümesi ve Şerhi* (Gölpinarlı, 1981) isimli eserinin 2. cildinde yer almaktadır. Hikâyenin tamamı, 1932-2140 numaralı beyit aralığında toplam 134 beyitle tercüme edilmiştir. Eser, *Mesnevî*'nin tamamının mensur tercümesi/şerhi mahiyetinde olup, Mevlâna

⁸ Veled Çelebi İzbudak tarafından Osmanlı Türkçesi ile hazırlanan bu eser, Şücâeddin Onuk tarafından yeniden düzenlenerek 1938-1942 tarihleri arasında istinsah edilmiştir. Eser, Konya Mevlana Müzesi İhtisat Kütüphanesi 5223 numarada kayıtlıdır ve toplam 30 defterden oluşmaktadır.

Müzesi İhtisas Kütüphanesi numara 51'de kayıtlı Farsça *Mesnevî* metni esas alınarak hazırlanmıştır. Toplam 6 cilt ve 3 kitaptan oluşan eserde, ilgili hikâyenin tercümesinde öz Türkçe kelimelerin ve devrik cümlelerin çokluğu dikkat çekmektedir.

Hikâye 137 beyit olarak⁹, Ahmet Metin Şahin'in *Mesnevî: Nazmen Tercüme* (Şahin, 2006) isimli eserinin ilk kitabının 2. defterinin 1933-2036. beyitleri yer almaktadır. Eser, *Mesnevî*'nin tamamını kapsayan manzum bir tercüme mahiyetinde olup 3 cilt hâlinde yayımlanmıştır. Fâ'îlâtün/Fâ'îlâtün/Fâ'îlün vezniyle kaleme alınan eserde, tercüme sade bir Türkçe ile yapılmıştır. Hikâyede geçen "ayı" için, "koca oğlan" ibaresinin kullanılması dikkat çekicidir.

Hikâye 134 beyit olarak, Adnan Karaismailoğlu'nun *Mesnevî* (Karaismailoğlu, 2009) isimli mensur tercümesinin ikinci defterinde 1922-2129 numaralı beyit aralığında yer almaktadır. Eser, *Mesnevî*'nin tamamını ihtiva eden mensur bir tercüme mahiyetinde olup tek cilt hâlinde yayımlanmıştır. Gayet sade ve kolay anlaşılır bir Türkçe ile kaleme alınmıştır.

Mehmet Kanar'ın *Mesnevî*'nin tamamını serbest vezinle nazmen tercüme ettiği *Mesnevî -I-II* (Kanar, 2014) adlı eserinin ilk cildinin birinci defterinde yer alan hikâye, toplam 135 beyitten oluşmaktadır. Farsça öğrenimi açısından faydalı bir çalışma olan eserde sade bir kullanılmıştır. Farsça aslından birebir çeviri yapıldığı için devrik cümleler oldukça fazladır. Beyitler numaralandırılmamıştır.

Hicabi Kırılgiç ve Derya Örs'ün mensur *Mevlâna Celâleddîn-i Râmî-Mesnevî* (Kırılgiç&Örs, 2008) isimli eserlerinin ikinci cildinde yer alan hikâye, 1922-2129 numaralı beyit aralığındadır ve toplam 134 beyitten oluşmaktadır. Altı ciltten müteşekkil olan ve sade bir dille kaleme alınan eserde, metin içerisinde geçen ayet ve hadisler dipnotlarda detaylandırılmıştır. Bununla birlikte, bazı terimler ve özel adların açıklamalarına da yer verilmiştir.

Hicabi Kırılgiç'in *Mesnevî I-II* (Kırılgiç, 2017) adlı çalışması, 11'li hece vezniyle yazılmış olup *Mesnevî*'nin tamamını kapsayan manzum bir tercüme mahiyetindedir. Günümüze en yakın tarihte yazılan manzum *Mesnevî* tercümesi olması hasebiyle önemlidir. İlgili hikâye; eserin ilk cildinin 2. defterinde, 1928-2136. beyitler arasında toplam 135 beyit hâlinde yer almaktadır.

3. Hikâyenin Şerhini Veren Eserlerin Değerlendirilmesi:

Bu kategoride, 10 *Mesnevî* şârihinin eserlerine yer verilmiş ve bu eserler, ilgili hikâyenin son beyti ekseninde kronolojik olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Eserler arasındaki karşılaştırmanın daha net görülebilmesi için ilgili hikâyenin son beyitlerinin şerhleri tek bir tablo üzerinde gösterilmiştir.

Tablo 2. Hikâyenin Son Beytinin Şerhi

Şârih, Eser Adı	Şerhte Bulunduğu Cilt ve Beyit Aralığı/Numarası	Hikâyenin Son Beyti (135. Beyit)
		و آن که حق را ساخت در پیمان سندن تن کند چون تار و گورد او تن
Şem'î Şem'ullâh, <i>Şerh-i Mesnevî</i>	II. Cilt ---	V'ân ki dâned 'ahd bâkî mî koned Ve ol kimse bilür kime 'ahd ü vefâ eyler ya'nî Hudâ-yı Te'âlâya yemin eylemek hemân Hazret-i Hudâ ile 'ahdleşmekdür. Pes her kim ki bu husûsî bile Ten koned çün târ u gird-i û tened cesedini târ gibi eyler ve anun çevresini örer ve tokur ya'nî Hazret-i Hudâ'nun rızâsı dâ'iresinden taşra çıkmaz ve 'ahdini sımaz. Bu sebebdendir dimişlerdür ki tevbeden sonra olan günâh yitmiş mertebe ziyâderekdür tevbeden evvel vâkı' olan günâhdan. Târ bunda arış ma'nâsınadır ki arış ve arğac dirler [gird çevre ma'nâsınadır].
Ankaravî, <i>Mecmû'atü'l-Letâyif ve Matmûratü'l-Ma'ârif</i>	II. Cilt 2146	V'ân ki dâned 'ahd bâkî mî koned Ten koned çün târ u gird-i û tened Ve ol kimseler bilür 'ahdi kimünle eyler ya'nî 'ahdi ne kimse ile eyledüğünü

⁹ Eserde, ilgili hikâyenin 8. beytinden sonra 2 beyit daha yer almaktadır ancak bu beyitler sıralamaya dâhil edilmeden, 1940/a (ilave beyit)-1940/b (ilave beyit) şeklinde gösterilmiştir. Beyit sayısındaki farklılık buradan kaynaklanmaktadır.

		bilen kimse cesedini târ gibi eyler ve anun çevresini tolanur. Ya'nî ol kimse ki 'ahdi ma'nen Hazret-i Hakk ile eylediğini bile aslâ ol 'ahdden dönmez ve berî olmaz. Eger ol 'ahdi yerine getirmede anun teni târ gibi hafif ü nizâr olursa da yine 'ahdinden berî olmayup anun etrafına tolanur demek olur.
Derviş Muhammed Şifâyî, <i>e'ş-Şerhu'l-Kitâbi'l-Mesnevîyi'l-Ma'nevîyi'l-Muhtasar</i>	II. Cilt ---	V'an ki dâned 'ahd bâkî mî koned Ten koned çün târ u gird-i û tened Ve o kimse ki 'ahdi hakikatde kimünle itdüğün bile cismini iplik gibi nahîf ider ve ol 'ahd etrafına tolanur zirâ ki 'ahd hakikatde Cenâb-ı Hudâ iledür husûsâ ki yemîn ola.
M. Murad Nakşebendî, <i>Hülâsatü's-Şurûh fî Nihâyeti'l-Vuzûh</i>	II. Cilt -	O kimse ki bilir ve 'irfânı vardır 'ahdi kim ile itmişdür. Ya'nî Allâh Te'âlâ ile itmişdür. Gerçi sûretde 'ahdi o kimse iledir tenini tel gibi zâ'if ider ve o 'ahdinin etrafında dolanır ya'nî onu bozmaz.
Ahmed Avni Konuk, <i>Mesnevî-i Şerif Şerhi</i>	IV. Cilt 2126	Ve o kimse ki bilir, korkuya mensup olan ahdi eder ve cismi iplik gibi yapar ve onun etrafında dolaşır. Ahdin ehemmiyetini bilen kimse, o ahdi korkarak yapar ve yaptığı vakit dahi o ahdi yerine getirmek için cismine eza ve cefadan ve zahmetten iplik gibi inceltir ve o ahdinin ifası etrafında dolaşır. Bu terceme ve izah, Ankaravî nüshasına göredir. Hind nüshalarında birinci mısra; <i>و ان كه داند عهد با كه مي كند</i> yani, "Ve o kimse ki, ahdi kimin ile yaptığını bilir" suretindedir. Yani, "Ahdine vefâ eden kimse, yemini Zât-ı eccl ü a'lâya karşı yaptığını bilir. Binâenaleyh ism-i celil-i ilâhiye kemâl-i hürmetinden, yeminine sâdık kalır" demek olur.
Tâhirü'l-Mevlevî, <i>Şerh-i Mesnevî</i>	VII. Cilt 6088	Yemin etmekle, hatta bazılarının yaptığı, (والله على ما نقول وكيل) yani: "Söylediklerimize ve ettiğimiz mukâveleye Allah vekildir" demekle, kiminle muâhede yaptığını bilen kimse vücudunu iplik yapar, o ahdin etrafında döner. Sarılan bir iplik sarıldığı yumağı nasıl kuvvetlendirirse, mukâvelenin hakikatinde Allah ile muâhede olduğunu bilen bir adam da onun kırılmaması ve verdiği sözün muhafazası için onun etrafında döner dolaşır.
M. Muhlis Koner, <i>Mesnevî'nin Özü (I-II)</i>	I. Kitap II. Defter -	Bahsi bitirirken ahde vefanın ehemmiyet ve kıymeti hakkında bir de şu Mesnevi beytini inceleyelim: و ان كه حق را ساخت در پيمان سند تن كند چون تار و گرد او تند (Kiminle ahdedtiğini bilen kimse, tenini iplik gibi inceltir ve ahdinin etrafına dolanır.) Yani, ahdi yerine getirmek hususundaki çalışmalarımız o kadar kuvvetli olacak ki, bu yüzden adeta iplik gibi zayıflayacağız ve ahdimize sarılacağız. Görülüyor ki ahde vefa ahlaki vasıfların başında gelmektedir. ¹⁰
Abdülbâki Gölpınarlı, <i>Mesnevî Tercemesi ve Şerhi</i>	II. Cilt 2140	Sen onun "Ahitlerinizde, bağlandığınız sözlerde durun" hükmünden el yu; "antlarınızı koruyun" ayetini okuma ona. Bil ki ahdinde Tanrı'yı dayanaç yapan kişi, canını ipliğe döndürür de çevresinde döner dolaşır, o ahdi örер durur. "Ey inananlar, ahitlerinizi yerine getirin..." (Mâide, 5/1). "Boş yere yemin etmenizden dolayı sorumlu tutmaz sizi Allah, fakat yürekte ve kasten ettiğiniz yeminler yüzünden sorumlu tutar. Yemin kefareti, ailenize yedirdiğiniz yemeklerden orta derecede olanıyla on yoksulu doyurmak yahut onları giydirmek yahut da bir kul azat etmektir.

¹⁰ M. Muhlis Koner'in eserinde, ilgili hikâyenin son beytinden önceki beytlere dair "izah" başlığıyla kısa bir şerh yer almaktadır. Özet tercümeden hemen sonra verilen, şerh mahiyetinde değerlendirebileceğimiz bu bölüm şöyledir:

"İzahı Hikâye ve tercümede maksat açık olarak izah edildiği veçhile, ahmak, yaptığı hareketin nereye varacağını düşünemediğinden etrafına daima telâfi edilemeyecek zararlar verir. Bunun için ahmağın muhabbetinden düşmanın hasedi daha iyidir, sözü yersiz değildir. Sonra ahmağın sözüne, ahdine de güvenilmez. Yemin etse bile ona da sadık değildir. Çünkü onun yemini içten değil, bir âdet ve bir alışkanlıktır. Yemin edenler ekseriya sözüne güvenilmeyen kimselerdir. Bunun için Mevlâna; nefsi emmâresini yemin bağıyla mukayyet kılanlar daha çabuk sıklır ve yeminlerini daha çabuk bozarlar, buyurmaktadır.

Hülâsa sözünde durmak, ahdine vefa göstermek dinimizin en kavi esaslarındandır. Nitekim Sure-i Mâide'deki şu ayet-i celile bunu gösteriyor. (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ) «Ey iman edenler taahhütlerinizi, ifa edin.» Bu ahde, ister Allah ile kul ister insanlar arasında olsun, riayet şarttır. Sonra aynı surenin aşağısına doğru: (إِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ) «Eğer yemin ederseniz, yeminlerinizi muhafaza ediniz!..» buyrulmaktadır" (Koner, 2005, s. 208).

		Bunlara gücü yetmeyen üç gün oruç tutar. İşte yemininizi bozarsanız budur kefareti. Koruyun antlarınızı. Allah, şükredenlerden olursunuz diye ayetleri işte böyle açıklar size" (Mâide, 5/89).
H. Hüseyin Top, Mesnevi-i Ma'nevî Şerhi	IV. Cilt 6147	Verdiği söze Hakk'ı senet yapan kişi, bedenini iplik gibi yapar ve onun etrafında dolaşır durur. "Allah şahit olsun ki sana şunu vereceğim tarzında söz veren kimse, verdiği söze Hakk'ı şahit tutar ve O'nu senet yerine koyar. O sözünün etrafında döner, dolaşır ve bazen sıkıntıya düşer, iğne-ipliğe döner ama sözünü yerine getirir." Ahdî Allah adına yaptığını bilen kişi, Hakk'ın hürmetine yeminini yerine getirir.
Muharrem Derici, Mesnevi Şerhi	II. Cilt 2140	Kiminle ahdedtiğini bilen, tenini iplik hâline kor, o ahdin etrafında dolanır, o ahdi örer durur.

İlgili hikâyenin son beyti ekseninde toplam 10 şârihin eserlerini kronolojik olarak şöyle değerlendirebiliriz:

Şem'î Şem'ullah'ın mensur *Şerh-i Mesnevi* adlı eserinde beyitlere numara verilmemiştir. İlgili hikâye, eserin ikinci cildinde yer almakta ve toplam 132 beyit açıklamasından oluşmaktadır. Şem'î, hikâye beyitlerini mısralar hâlinde şerh etmiştir. Bazı yerlerde, manayı pekiştirmek için köşeli parantez içinde "[]" özel açıklamalar yapmıştır. Şem'î'nin şerhinde dikkatimizi çeken bir husus da, bu beyitte yer almasa da, yer yer "hikâyet" başlığı altında konuyla ilgili örnek olayların anlatılmasıdır. Bu olaylar bazen tarihî ve menkıbevi unsurları ihtiva etmekte, bazen de felsefi boyutları olan kısa ve düşündürücü açıklamaları barındırmaktadır. *Mesnevi*'nin tamamının ilk Türkçe mensur şerhi olan eser üzerinde bir doktora çalışması yapılmıştır (Koçoğlu, 2009). Şem'î'nin eserinde, ilgili hikâyenin şerhi bünyesinde, 16 ayet ve 11 hadis ıktibasısı vardır.

Ankaravî İsmail Rusûhî'nin *Mecmû'âtü'l-Letâ'if ve Matmûratü'l-Ma'ârif* adlı eserinin ikinci cildinde bahsi geçen hikâye, 1938-2146. beyitler arasında toplam 134 beyitten oluşmaktadır. Ankaravî, hikâyeyi Şem'î gibi mısralar hâlinde değil, beyitler hâlinde şerh etmiştir. Beyitlerin şerhini genellikle kısa tutarken gerekli gördüğü yerlerde bazı kelimelerin açıklamasını yapmış ve konuyla ilgili örnekler vermiştir. *Mecmû'âtü'l-Letâ'if ve Matmûratü'l-Ma'ârif*; hem yazıldığı dönem olan 17. yüzyılda, hem de daha sonraki dönemlerde pek çok açıdan yararlanılabilecek bir temel kaynak olarak kabul görmüş bir eserdir (Güleç, 2008, s. 144). Şerhte, muhtelif tasavvufi kaynaklardan ve din âlimlerinin sözlerinden büyük oranda istifade edilmiştir. Eser, ayet ve hadisler yönünden oldukça zengindir. Bu beyitte olmasa da; ilgili hikâyenin şerhinin yapıldığı 134 beyit genelinde yer alan ayet ve hadislerin Arapça okunuşları metin içerisinde verilmiş, ayetlerin mealleri ve numaraları dipnotta belirtilmiştir. İlk baskısı 7 cilt hâlinde Bulak Matbaası'nda (1936), ikinci baskısı Matbaa-i Âmir'e'de (1872) yapılan ve *Mesnevi*'nin tamamının mensur şerhi mahiyetinde olan eserle ilgili bir de doktora çalışması mevcuttur (Yalap, 2014).

Derviş Muhammed Şifâî'nin *e's-Şerhu'l-Kitâbi'l-Mesneviyyi'l-Ma'nevîyyi'l-Muhtasar* adlı eseri *Mesnevi*'nin ilk 2 cildinin mensur şerhi mahiyetindedir. Eserin 2. cildinde yer alan ilgili hikâye, 135 beyit hâlinde şerh edilmiştir. Sultan Selim Medresesi'nde müderris olan Şifâî'nin eseri, medresede verdiği *Mesnevi* derslerinden oluşur. Yazıldığı dönemin dil özelliklerini yansıtan eserde beyitler numaralandırılmamıştır. Eserin ilk cildi kitap olarak yayımlanmış (Özdemir, 2016), 2. cildi üzerinde ise bir doktora çalışması yapılmıştır (Cengiz, 2021).

Hikâye, M. Murad Nakşbendî'nin *Hülâsatü's-Şurûh fi Nihâyeti'l-Vuzûh* adlı eserinin 2. cildinde 125 beyit hâlinde şerh edilmiştir. Eserde beyitler numaralandırılmamıştır. Hikâyenin beyit sayısındaki eksiklik, tercüme esas alınan nüshadaki varak eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Hikâye; felsefi söylemlerden uzak, sade bir dil kullanılarak tasavvufun ince meselelerine dair orijinal yorumlar getiren nazik bir üslupla şerh edilmiştir. *Mesnevi*'nin tamamının kısa bir mensur şerhi olan *Hülâsatü's-Şurûh fi Nihâyeti'l-Vuzûh* 6 ciltten müteşekkildir. Eser üzerinde bir doktora çalışması (Ağır, 2010) yapılmış, eserin ilk 1001 beytini konu edinen bir de kitap yayımlanmıştır (Güntan, 2010).

Hikâyenin tamamı 134 beyit hâlinde, Ahmed Avni Konuk'un *Mesnevi-i Şerif Şerhi* isimli eserinin 4. cildinin 1918-2126 numaralı beyit aralığında yer almaktadır. Şârihin 1929 yılında başlayıp 1937 yılında tamamladığı eser, *Mesnevi*'nin tamamının mensur şerhi mahiyetinde olup 13 cilt hâlinde basılmıştır. Ahmed Avni Konuk, ilgili hikâyenin şerhinde klasik şerh yöntemini (Erdogan, 1997, s. 286-293) uygulamıştır. İlk

olarak ilgili beyit tercüme edilmiş, akabinde kelimeler kısaca açıklanmış, gerekli görülen yerlerde kelimelerin detaylı izahına yer verilmiş, daha sonra şerh kısmına geçilmiştir. Hikâyenin şerh kısmında çok sayıda ayet ve hadis bulunması dikkat çekicidir. Yukarıya örnek olarak aldığımız beyitte bulunması da, Konuk'un şerhinde, genel olarak manayı kuvvetlendiren hikâye örneklerine de rastlanır. Eser, Mustafa Tahralı başkanlığında bir ekip tarafından hazırlanarak yayımlanmıştır (Konuk, 2009).

Tâhirü'l-Mevlevî'nin *Şerb-i Mesnevî* isimli eserinin 7. cildinde yer alan hikâye, 5879-6088 numaralı beyit aralığındadır ve toplam 136 beyitten müteşekkildir. Eser, *Mesnevî*'nin tamamını kapsayan mensur bir şerh mahiyetinde olup klasik şerh geleneğine uygun olarak hazırlanmıştır. 18 ciltten oluşan eser, tek bir ciltmiş gibi numaralandırılmıştır. Beyitlerin Farsça orijinal metinlerinin altında öncelikle Latin harfleriyle okunuşları verilmiş, hemen altına da Türkçe tercümeleri eklenmiştir. Daha sonra beyitte geçen bazı kelimelerle ilgili kısa açıklamalar yapılmış ve şerhe geçilmiştir. Tâhirü'l-Mevlevî'nin *Şerb-i Mesnevî*'si, adeta Mevlevîlere ve Mevlâna muhiplerine ders verir bir tarzda kaleme alınmıştır. İlk 4 cildi ve 5. cildinden de 1000 beyit kadarı Tâhirü'l-Mevlevî'ye ait olan bu şerhin geri kalanı Şefik Can tarafından tamamlanmış ve eser 18 cilt hâlinde basılmıştır (Olgun, 1971).

M. Muhlis Koner'in *Mesnevî'nin Özü (I-II)* adlı eserine, çalışmamızın özet tercüme kısmında ayrıca değinilmiştir. İlgili hikâye, Koner'in iki ciltlik bu eserinin ilk cildinin 206-208 numaralı sayfa aralığındadır. Koner'in eserinde, ilgili hikâyenin son beytinden önceki beyitlerle ilgili, "izah" başlığıyla kısa bir şerh yer almaktadır.

Abdülbâki Gölpınarlı'nın, *Mesnevî Tercemesi ve Şerhi* adlı eserinin ilk kısmıyla ilgili bilgiler, çalışmamızın tercümeyle ilgili bölümde verilmiştir. Eserin şerh niteliği gösteren yönünü de burada ele alacağız. Bu eserde dikkat çeken husus, şârihin, beyitleri teker teker değil belli bir konu bütünlüğünün akabinde dipnot vererek topluca şerh etmiş olmasıdır. Dipnotlarda "şerh" olarak adlandırılan başlıkların altında ise sadece ayet, hadis ve özel isimlerle ilgili açıklamalar yer almaktadır. Eserin dili oldukça sadedir. Eserin bütününde şerh usulü böyledir ve ilgili hikâyenin şerhinde de aynı yöntem uygulanmıştır. Bu bölümde ayrıca hikâyenin kaynağıyla ilgili bilgilere de yer verilmiştir. Buna göre; Bedüzzaman Fürûzanfer bu hikâyenin kaynağının *Ferâ'idü's-Sülûk* adlı eserde bulunduğunu söylemektedir. *Ferâ'idü's-Sülûk* ise h. 610-m. 1213 yılında telifi tamamlanan bir eser olup *Keşfü'z-Zunûn*'da¹¹ ve zeylinde (Çelebi, 2017) adı geçmemektedir. Bedüzzaman bu eserin sadece adını vermekle yetinmiş, müellifinin kim olduğunu söylememiştir. Naklettiği metinde, adamın yüzüne konan sineği öldürmek için suratına on batmanlık taşı atan hayvan, ayı değil maymun olarak geçmektedir (Fürûzanfer, 1382, s. 206-208). Gölpınarlı'ya göre; bu hikâye bir yerden alıntı değildir, ağızdan ağıza söylenegelen bir halk hikâyesidir (Gölpınarlı, 1981, s. 552).

H. Hüseyin Top'un *Mesnevî-i Ma'nevî Şerhi* adlı eseri, *Mesnevî*'nin tamamını kapsayan mensur bir tercümedir. 12 ciltten oluşan eser, baştan sonra tek bir ciltmiş gibi numaralandırılmıştır. Bahsi geçen hikâye eserin 4. cildinin 5939-6147 numaralı beyit aralığında toplam 137 beyit hâlinde yer almaktadır. H. Hüseyin Top'un şerhinde, parantez içinde hemen herkesin kolaylıkla anlayabileceği şekilde ayrıntılı açıklamaların bulunması dikkat çekicidir. Eserde, beyitlerin önce tercümeleri sonra şerhleri verilmiştir. Şârihin Tâhirü'l-Mevlevî'ye yakın bir tarzı benimsediği görülür. Eser oldukça hacimli bir şerh niteliğinde olmakla birlikte, diğer şerhlere göre anlaşılması daha kolaydır. Telifine 2011 yılında başlanan eser, 2019 yılında tamamlanarak 12 cilt hâlinde yayımlanmıştır (Top, 2019). Eserin ciltlerinin yayım tarihleri birbirinden farklı olup ilgili hikâyenin geçtiği 4. cilt, 2013 yılında yayımlanmıştır.

Muharrem Dericî'nin *Mesnevî Şerhi*, adlı eseri *Mesnevî*'nin tamamının en güncel şerhi mahiyetindedir. İlgili hikâye, 6 ciltten müteşekkil eserin 2. cildinin 1932-2140 numaralı beyit aralığında toplam 135 beyit hâlinde yer almaktadır. Hikâyede şerh kısa tutulmuş ve bazı beyitlerin şerhine yer verilmemiştir. Eserin dili sadedir (Dericî, 2018).

4. Hikâyenin Özet Tercümesini Veren Eserlerin Değerlendirilmesi:

Bu kategoride; ilgili hikâyenin özet tercümesini ihtiva eden 4 mütercim eserleri tanıtılmış, bunlar arasında en nitelikli gördüğümüz M. Muhlis Koner'in özet tercümesi baştan sonra verilirken, diğerleri (Âsafî Dal Mehmed Çelebi, Fazlullâh Rahîmî ve Şefik Can'ın eserleri) tekrara düşmemek adına sadece belli

¹¹ Kâtip Çelebi tarafından 1652 yılında Arapça olarak kaleme alınan; çok sayıda yazar, eser ve çeşitli bilim dalları hakkında bilgiler veren bibliyografik bir eserdir.

başlı özellikleri vurgulanacak şekilde kısa örneklerle tanıtılmıştır. Değerlendirme, yukarıdaki kategorilerde olduğu gibi, burada da kronolojik olarak yapılmıştır:

4.1. Cezîre-i Mesnevî: Âsafî (Dal) Mehmed Çelebi bu eseri, 16. yüzyıl şairlerinden Yûsuf Sîneçâk'ın (d. ?/?-ö. 953/1546) eserinden¹² hareketle oluşturmuştur. İki eserin, isimlerinin aynı olmasının yanında konu ve bölümler bakımından da benzediği görülür. Yûsuf Sîneçâk'ın eserinin daha önce telif edilmesinden dolayı, daha sonra *Cezîre-i Mesnevî* adıyla kaleme alınan bu tür eserlerin (Güleç, 2004) ondan esinlendiğini söyleyebiliriz. Yûsuf Sîneçâk'ın *Mesnevî*'nin 366 seçme beytinden oluşan eserinde, çalışma konumuz olan hikâye bir bütün olarak yer almadığı için bu eser çalışmamıza doğrudan dâhil edilmemiştir. Âsafî (Dal) Mehmed Çelebi'nin eseri, 1586-1595 yılları arasında kaleme alınan ve toplam 3447 seçme beytin tercümesini ihtiva eden manzum bir eserdir. Seçme beyitler arasında *Mesnevî*'nin altı cildinden de örneklere rastlanır. Seçme beyitlerin Farsça orijinal metninin de bulunduğu eser, aruzun Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Fe'ûlün vezniyle kaleme alınmıştır. 128 varaktan oluşan eserin tek nüshası, Milli Kütüphane Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu'ndadır. Eser üzerinde bir doktora çalışması yapılmıştır (Sonuş, 2012).

İlgili hikâyenin, Âsafî (Dal) Mehmed Çelebi tarafından kaleme alınan *Cezîre-i Mesnevî* adlı eserinin 126b-128a varakları ve 3385-3434. beyitleri arasında yer alan özet tercümesinin başlığı ve son 2 beyti şöyledir:

"Bir Ayı ile Merd-i Harâsün Kısasıdır
3433 Ol ebleh mihr-i mihr-i hirs-i hod-bîn
Çü kindür mihr-i anun mihr-i de kîn

3434 Hem 'ahdi süst olur âbâdı vîrân
Vefâsı az olur güfti firâvân" (Sonuş, 2012, s. 521-526)

Buradaki toplam 50 beyitle hikâyeyi ana hatlarıyla özetleyen mütercim, özetinde herhangi bir ayet, hadis veya kıssaya yer vermemiştir. Eser, manzum bir özet tercüme olmasından dolayı önemlidir. Sanat gösterme çabasından uzak, sade bir dille kaleme alınmış didaktik bir eserdir.

4.2. Mesnevî Hikâyeleri [Gülzâr-ı Hakikat] (I-III): Fazlullah Rahîmî'nin bu eseri üç ciltlik bir seçme tercüme niteliğindedir. Rahîmî eserinin ilk cildinde 42, 2. cildinde 35, 3. cildinde 48 olmak üzere, *Mesnevî*'den seçilmiş toplam 125 hikâyeyi özetleyerek tercüme etmiştir. Aliye Uzunlar ve Arzu Meral tarafından metni hazırlanan eser (2016), H. Hüseyin Top tarafından *Gülzâr-ı Hakikat Mesnevî'de Geçen Bütün Hikâyeler ve Hikâyelerin Mesajları* adıyla yeniden yayımlanmıştır (2021).

Burada, Fazlullah Rahîmî'nin eserinde geçen "Bir Ayı ile Hem-Dem Olan ve Söz Dinlemeyen Bir Ahmak Adamın Serencâmı" başlıklı hikâyenin ilk paragrafına yer verilmiştir:

"Bir ejderha, bir ayıyı telef ederken arslan gibi bir babayığit, ayının feryâdına yetişerek ayıyı mühlükeden kurtardı. Ayı bu mürüvveti, bu iyiliği o genç yigitten görünce, Ashâb-ı Kehf'in kelbi gibi bir daha o merd-i kerimden ayrılmadı. Gece gündüz ona hâdim ve enis oldu, Kıtmîr gibi kapısını bekledi, daima hizmetinde bulunurdu" (Uzunlar-Meral, 2016, s. 216).

Fazlullah Rahîmî'nin *Mesnevî Hikâyeleri [Gülzâr-ı Hakikat] (I-III)* adlı eserinin 216-219 numaralı sayfa aralığında yer alan ilgili hikâye, mensur özet tercüme mahiyetindedir. Mütercim, hikâyeyi ana hatlarıyla özetlemiş, sade bir şekilde ele almış, ayet ve hadis iktibaslarına yer vermemiştir.

4.3. Mesnevî'nin Özü (I-II), Bugünün İlmî, Bugünün Anlayışı, Bugünün Açık Diliyle Mesnevî'nin Bütün Bahislerinden Seçmeler: M. Muhlis Koner'in *Mesnevî*'nin tamamının özet tercümesi şeklinde hazırladığı bu eseri 2 ciltten müteşekkildir. Eser, mütercimin ölümünden kısa bir süre önce 1957 yılında tamamlanmış, ilk olarak 1961 yılında yayımlanmıştır. Koner bu eserinde, *Mesnevî*'de geçen hikâyeleri, konularına göre sıralamış, beyit numarası vermeden ve hikâyedeki olaylarla doğrudan ilgisi bulunmayan beyitleri çıkararak özetlemiştir.

Eserde geçen, "Adamın, Ayının Vefâkârlığına Güvenmesi" başlıklı hikâyenin özet tercümesi şöyledir:

¹² Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çoban, 2021).

“Bir ejderha bir ayıyı yakalamıştı. Yiğidin biri giderken ayının bağırdığını duydu. Hemen koşarak ayıyı ejderhanın pençesinden kurtardı. Ayı ejderhadan kurtulup o babayığit erden bu lütfu görünce Ashâb-ı Kehf'in köpeği gibi onun peşine takıldı. Birisi oradan geçerken o babayığite: (Ne yapıyorsun kardeş. Bu ayı ile ne işin var?) dedi. Er, ejderha hikâyesini anlattı. O adam (Ayıya güvenme!.. Bunu yanından defet. Hemcinsini bırakıp da ayıya itimat etmek doğru değildir) dediyse de er: (Git, git!.. Hasetçi herif. Kendi işine bak) dedi. Adam cevaben: (İşim bu idi amma sana nasip değil) dedi.

Hülasa bu sözler erin kulağına girmedi. Dâima suizanda bulunmak insanın önünde kuvvetli bir settir. Adam tekrar: (Ben senin düşmanın değilim, dediğimi yaparsan kendine lutfetmiş olursun) dedi. Er: (Uykum geldi, beni bırak işine git) dedi. Bunun üzerine adam kızarak ahmağı bırakıp gitti. Ayı ile yiğit eve vardılar. Adam çok yorgundu, yatıp uyudu. Ayı sinek kovmakta idi. Sinek kovuldukça inadına yine kalktığı yere gelip konuyordu. Nihayet ayı, o adamın yüzünden kaç kere sineği kovduysa sinek tekrar yine konuyordu. Ayı sineğe pek ziyade kızdı, hemen dışarıya çıktı ve kocaman bir taş yakalayıp getirdi. Sineğin yine uyuyan adamın suratına konmuş olduğunu görünce, o koca değirmen taşını alıp sineği ezmek için adamın suratına fırlattı. Taş, uyuyan adamın suratını paramparça etti.

İşte Mevlâna bu hikâye üzerine şu öğütleri veriyorlar:

Ahmağın dostluğuna, söz ve ahbine inanma!

او بهر حیلہ کہ دانسی رائندی است
این حسودی من از مهرش به است
کین او مهر است و مهر اوست کین
گفت او زفت و وفای او نحیف
بشکند سوگند، مرد کز سخن
تومیفت از مکر و سو گندش به دوغ
کہ کنی بندش به سوگند گران

دوستی ابله بترا از دشمنی است
گفت مهر ابلهان عشوه ده است
مهر ابله مهر خرس آمد یقین
عهد او سست است و ویران و ضعیف
گر خورد سوگند هم باور مکن
چون کہ بی سوگند گفتش بد دروغ
ز آن کہ نفس اشفته تر گردد از آن

Tercemesi:

1. Ahmağın dostluğu düşmanlıktan beterdir. Ne suretle olursa olsun onun yanından sürülmesi lazımdır.
2. Ahmakların sevgisi aldatıcı bir sevgidir. Benim hasedim onun sevgisinden daha iyidir.
3. Ahmağın muhabbeti, ayının muhabbetine yakındır. Onun sevgisi kin, kini sevgidir.
4. Onun ahdi gevşek ve zayıftır. Sözü kavi ise de vefası çok anıktır.
5. Eğer yemin ve ant içse de güvenme. Çünkü eğri sözlü yalancı yemini de bozar, ahbine vefa etmez.
6. Mademki yemin etmeden ahdini bozuyor, yemin etse onu daha beter bozacaktır.
7. Zira nefsi ağır bir yemin bağı ile bağlarsan, nefis bundan daha ziyade daralır ve perişan olur.” (Koner, 2005).

İlgili hikâye, M. Muhlis Koner’in iki ciltlik bu eserinin ilk cildinin 206-208 numaralı sayfa aralığında yer alır. Öncelikle sade bir dille hikâyenin olay örgüsünü özetleyen mütercim/şârih, özet tercümesinin hemen akabinde Mevlâna’nın hikâyenin içerisine yerleştirdiği öğüt niteliğindeki beyitleri 7 madde hâlinde sıralamış ve tercüme etmiştir. Son olarak hikâyenin ahde vefanın önemine dair son beytini de kapsayan kısa bir şerhini yapmıştır. (Bkz. Bölüm 3)

4.4. Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi (I-II-III): Şefik Can’ın bu eseri, adından da anlaşılacağı üzere, *Mesnevî* konularını özet olarak tercüme eden mensur bir eserdir. Eserde, hikâyelerdeki olay örgülerinin arasında geçen ve doğrudan olaylarla ilgisi bulunmayan beyitler çıkarılmış, birbiri içine girmiş hikâyeler müstakil olarak tercüme edilmiştir. Eserde, *Mesnevî* beyitlerine numara verilirken Nicholson neşrindeki beyit numaraları esas alınmıştır. Eser 1997 yılında 6 cilt/3 kitap hâlinde basılmıştır.

Şefik Can’ın eserinde geçen “*Bir Adamın Ayının Yaltaklanmasına, Vefâsına Güvenmesi*” başlıklı hikâyenin son 2 beytinin özet tercümesi şu şekildedir:

2129 "Kaya uyuyan adamın yüzünü yamyassı etti. Bu örnek de bütün dünyaya yayıldı.

2130 Ahmağın sevgisi, tıpkı ayının sevgisidir. Onun kini sevgidir, sevgisi de kin" (s. 412).

İlgili hikâye; bu eserin birinci cildinin 409-412 numaralı sayfa ve 1969-2130 numaralı beyit aralığında yer alır. Toplam 38 beyitte ele alınan hikâyeye ilgili kısımda, ayetler ve hadisler çoğunlukla sadece metin içinde verilmekle birlikte, şayet bir kıssaya işaret ediliyorsa, dipnotlarda kısa açıklamalarla birlikte izah edilmiştir.

5. Hikâyede Geçen Ayet ve Hadislerin Değerlendirilmesi:

Hikâyenin orijinal metninde geçen ve mütercimlerin/şârihlerin eserlerindeki ilgili bölüme dâhil ettikleri ayet ve hadisleri aşağıdaki başlıklar altında değerlendirmek mümkündür:

5.1. Hikâyenin Orijinal Metninde Geçen Ayet ve Hadisler:

Hikâyenin Farsça orijinal metninde, beytin birinde 2 ayet olmak üzere toplam 6 beyitte, 7 ayet ve 2 hadis geçmektedir:

5.1.1. Ayetler:

Burada, ilgili hikâyede geçen 7 ayetin ne şekilde yer aldığı, iktibas mı (Aladağ, 2021, s. 95-107) yoksa telmih mi olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. İlgili beyitlerin önce Farsça orijinal metinleri ve tercümeleri verilmiş, daha sonra, bağlantı kurulan ayetlere değinilmiştir.

5.1.1.1. Hikâyenin 5. Beyti:

محض مهر و داوری و رحمتتد
همجو حق بی علت و بی رشوتتد

(222/1936)

Onlar; tamamiyle sevgi, adalet ve rahmetten ibarettir. **Hak (C.C.) gibi onlar da sebepsiz** ve karşılıksızdır. (Onlardan, yaptıkları hiçbir şeyin hesabı sorulmaz ve onlar hiçbir şeyden karşılık beklemezler.

Bu beyitte, Enbiyâ Suresi 23. ayete telmihte bulunulmuştur. "*Allah (C.C.) yaptığından sorumlu tutulamaz; onlar ise sorguya çekileceklerdir.*"¹³

5.1.1.2. Hikâyenin 23. Beyti:

گفت ادعوا الله بی زاری میباش
تا بجوشد شیرهای مهر هاش

(222/1954)

Dedi ki; "**Allah'a** (yanıp yakılarak) **dua edin**, yalvarıp yakarmayı bırakmayın, tâ ki sevgi ve şefkat sütleri coşsun (kaynasın)..."

Bu beyitte yer alan, "Allah'a dua edin الله ادعوا" ibaresi Kur'an-ı Kerim'de iki yerde geçmektedir: "De ki; **ister Allah deyip dua edin, ister Rahman deyin ...**" (İsrâ, 17/110), "... **Allah'a** Allah için dindar ve ihlaslı olarak **dua edin...**" (Mü'min, 40/14)

Beyitte, ilgili ayetlerden lafzen ve nâkıs iktibas yapılmıştır.

5.1.1.3. Hikâyenin 25. Beyti:

فی السماء رزقکم بشئیده ای
اندر این پستی چه بر چفسیده ای

(223/1956)

(Mademki), "**Rızkınız semadadır...**" ayetini işittin, o hâlde bu aşağılık (dünyaya) neden yapışmaktasın?

¹³ Ayetlerin mealleri, *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâlî*'nden (TDV, 1993) alınmıştır.

Beyitte, Zâriyât Suresi'nin 22. ayetinden lafzen iktibas yapılmıştır.
 “**Semada da rızkınız** ve size vaat edilen başka şeyler **vardır.**”

5.1.1.4. Hikâyenin 90. Beyti:

پس ره بند و نصیحت بسته شد
 امر عرض عنهم پیوسته شد
 (226/2065)

Sonra, öğüt ve nasihat yolu kapandı, “**Onlardan yüz çevir!..**” buyruğu geldi.

Beyitte geçen “**أعرض عنهم - Onlardan yüz çevir...**” ibaresi Kur'an-ı Kerim'in farklı sure ve ayetlerinde toplam 10 defa geçmektedir: (Nisâ, 4/63,81; Mâide, 5/42; En'âm, 6/68,106; A'râf, 7/199; Hicr, 15/94; Secde, 32/30; Necm 53/29; Hûd, 11/76).

Beyitte ilgili ayetlerin bir kısmı lafzen iktibas edilmiştir.

5.1.1.5. Hikâyenin 91 ve 92. Beyitleri:

چون دوايت میفزاید درد پس
 قصه با طالب بگو بر خوان عیس
 (227/2067)

Mademki senin ilacın derdini artırmaktadır, o hâlde (bu) kıssayı talip olana anlat ve **Abese Suresi**'ni oku.

چون که اعمی طالب حق آمده ست
 بهر فقر او را نشاید سینه خست
 (227/2068)

Âmâ olan kişi Hakk'ı ve hakikatleri öğrenmek istediğinde, fakirliğinden dolayı onun gönlünü incitmek (onu azarlamak) uygun olmaz.

Bu beyitlerin ilkinde Abese Suresi'nin ilk ayetinden (80/1) hem lafzen iktibas yapılmış hem de surenin sebab-i nüzulüne (Aydemir, 1988, s. 305) telmihte bulunulmuştur. “... **yüzünü ekşitti** ve döndü...”

İkinci beyitte ise Abese Suresi'nin ilk dört ayetinden manen iktibas yapılmıştır: “**Peygamber o amanın kendisine gelmesinden dolayı yüzünü ekşitti ve çevirdi. Resulüm onun hâlini sana kim bildirdi? Belki o temizlenecek yahut öğüt alacak da o öğüt ona fayda verecek...**” (Abese, 80/1-4).

5.1.1.6. Hikâyenin 134. beytinde 2 ayet geçmektedir:

توز اوفوا بالعقودش دست شو
 احفظوا أيمانكم با او مگو
 (229/2139)

“Sen, onun ‘**Akitlerinizi yerine getiriniz**’ ayetini anlamasından ve yerine getirmesinden ümidini kes de; ‘**Sözlerinizi koruyunuz/tutunuz**’ ayetinin hükmünü ona söyleme...”

Beytin ilk mısrasında Mâide Suresi'nin 1. ayetinden lafzen iktibas yapılmıştır: “... **akitlerin gereğini yerine getiriniz...**” (Mâide, 5/1)

İkinci mısradan ise aynı surenin 89. ayetinden lafzen iktibas yapılmıştır: “... **yeminlerinizi koruyun...**” (Mâide, 5/89)

5.1.2. Hadisler:

Burada, ilgili hikâyenin Farsça metninde geçen, tespit edebildiğimiz tek hadis ele alınmaktadır. İlgili beytin önce orijinal metni, daha sonra tercümesi verilmiş, son olarak da bağlantı kurulan hadis tespit edilmeye çalışılmıştır.

5.1.2.1. Hikâyenin 101. Beyti:

یاد الناس معادن هین بیار
معدنی باشد فزون از صد هزار
(227/2078)

Haydi, "İnsanlar madenler (gibidir)", sözünü hatırla. (Yerine göre) bir maden yüz bin madenden daha kıymetli olur.

Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: "**İnsanlar, altın ve gümüş madeni gibidirler.** İslâm'dan önce hayırlı olanlar, İslâm'dan sonra da, İslâm'ı benimsemek şartıyla hayırlıdırlar. Ruhlar, askerî birlikler gibidir. Birbirleriyle tanışan ruhlar, birbirleriyle ülfet ederler, tanışmayanlar da ayrılığa düşerler"¹⁴ (Buhârî, Enbiyâ, 2).

Beyitte geçen, "**en-nâsü ma'âdin – insanlar madenler (gibidir)**" ibaresi sahih bir hadis metninden lafzen iktibas edilmiştir.

5.2. Hikâyenin Şerhlerinde Geçen Ayet ve Hadisler:

Hikâyenin asıl metninde geçen ayet ve hadislerin yanında, şerhlere ilave edilen ayet ve hadisler de vardır. Şerhlerde geçen ayet (sure ve ayet numaraları ile birlikte) ve hadis sayılarını şöyle sıralayabiliriz:

Şem'î Şem'ullâh, Şerh-i Mesnevî: 17 ayet ([Mâide, 5/1, 67, 89], [A'râf, 7/55, 99], [Hicr, 15/97], [Nahl, 16/127], [İsrâ, 17/110], [Şu'arâ, 26/88-89], [Secde, 32/30], [Zâriyât, 51/22], [Münâfikûn, 63/1], [Talâk, 65/3], [Abese, 80/1, 2]) ve 11 hadis.

Ankaravî İsmail Rusûhî, Mecmû'atü'l-Letâyif ve Matmûratü'l-Ma'ârif: 21 ayet ([Mâide, 5/1, 3, 89, 95, 98], [A'râf, 7/55], [Hicr, 15/97], [Nahl, 16/127], [İsrâ, 17/110], [Tâhâ, 20/97], [Secde, 32/30], [Yâsîn, 36/15], [Zümer, 39/9], [Mü'min, 40/60], [Zâriyât, 51/22], [Abese, 80/1-4]) ve 5 hadis.

Derviş Muhammed Şifâyî, e's-Şerhu'l-Kitâbî'l-Mesneviyyi'l-Ma'nevîyyi'l-Muhtasar: 6 ayet ([Mâide, 5/42, 89], [İsrâ, 17/37, 110], [Yâsîn, 36/15], [Zâriyât, 51/9, 22]) ve 2 hadis.

M. Murad Nakşbendî, Hülâsatü's-Şurûh fî Nihâyetü'l-Vuzûh: 7 ayet ([Mâide, 5/1, 89], [Şu'arâ, 26/88-89], [Secde, 32/30], [Mü'min, 40/14], [Zâriyât, 51/22]) ve 1 hadis.

Ahmed Avni Konuk, Mesnevî-i Şerîf Şerhi: 25 ayet ([Bakara, 2/29, 268], [Mâide, 5/1, 89], [En'âm, 6/149], [A'râf, 7/55], [Hicr, 15/21], [İsrâ, 17/29, 110], [Tâhâ, 20/97], [Nûr, 24/26], [Lokman, 31/20], [Secde, 32/5, 30], [Mü'min, 40/60], [Hucurât, 49/12, 17], [Zâriyât, 51/22], [Kalem, 68/4], [Abese, 80/1-4], [Kâri'a, 101/7-8]) ve 5 hadis.

Tâhirü'l-Mevlevî, Şerh-i Mesnevî: 16 ayet ([Mâide, 5/1, 89], [Furkân, 25/27-29], [Şu'arâ, 26/88-89], [Secde, 32/30], [Zümer, 39/9], [Mü'min, 40/60], [Zâriyât, 51/22], [İnsan, 76/21], [Abese, 80/1-4]) ve 10 hadis.

M. Muhlis Koner, Mesnevî'nin Özü (I-II): 2 ayet (Mâide, 5/1, 89).

Abdülbâki Gölpınarlı, Mesnevî Tercemesi ve Şerhi: 18 ayet ([Nisâ, 4/63], [Mâide, 5/42], [En'âm, 6/68], [A'râf, 7/199], [Hûd, 11/76], [Hicr, 15/94], [İsrâ, 17/110], [Enbiyâ, 21/23], [Furkân, 25/88-89], [Secde, 32/30], [Mü'min, 40/14], [Zâriyât, 51/22], [Necm, 53/29], [Abese, 80/1-4]) ve 2 hadis.

H. Hüseyin Top, Mesnevî-i Ma'nevî Şerhi: 26 ayet ([Bakara, 2/29, 286], [Mâide 5/1], [A'râf, 7/55], [İsrâ, 17/29, 110], [Tâhâ, 20/97], [Nûr, 24/26], [Lokman, 31/20], [Secde, 32/30], [Mü'min, 40/60], [Fetih, 48/29], [Hucurât, 49/12], [Vâkı'a, 56/17-21], [İnsan, 76/21], [Abese, 80/1-4], [Kâri'a, 101/7-9]) ve 6 hadis.

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. (Yardı, 2008, s. 253).

Muharrem Derici, *Mesnevî Şerhi*: 17 ayet ([Mâide 5/1,89], [Nahl, 16/91], [Furkân, 25/27-29],[Şu'arâ, 26/88-89], [Secde, 32/29-30], [Zümer, 39/9], [Mü'min, 40/60], [Zâriyât, 51/22], [Abese 80/1-4]) ve 7 hadis.

6. Sonuç

Mesnevî'de temsilî anlatım metodu dediğimiz bir üslup kullanan Mevlâna; bu üslup sayesinde, anlatmak istediklerini, çeşitli hikâyeler vasıtasıyla insanların aklında daha iyi kalacak ve asırlarca hafızalarda yer edecek şekilde eserine ustaca yerleştirmiştir. *Mesnevî*'de, bu minval üzere, bazen müstakil fakat çoğu zaman iç içe geçmiş çok sayıda hikâye yer alır. Bunlardan biri de; *Mesnevî'nin* II. cildinin 1922-2129. beyitleri arasına serpiştirilmiş, toplam 135 beyitten oluşan "Bir Adamın Ayının Vefâkârlığına Güvenmesi" başlıklı hikâyedir. Hikâyenin olay örgüsü; bir ejderhanın bir ayıyı yakalayıp öldürmeye kast etmesi, bir yiğit adamın ayının feryadını duyarak yardımına yetişmesi ve ayıyı ejderhanın elinden kurtarması üzerine ayının o yiğit ile dost olup onun yanından hiç ayrılmaması, adamın bu durumun yanlışlığını fark edip ayıdan dost olmayacağını söyleyen bütün sevenlerinin sözlerine kulak tıkayıp bu dostluğu inadına sürdürmesi, bir gün ayının uyuyan adamın yüzüne konan sineği kovalamak niyetiyle kocaman bir taş parçasını alarak fırlatması, böylelikle, bilmeden de olsa adamın yüzünün parçalanarak ölümüne sebep olması şeklinde özetlenebilir. Buradaki "ayı" figürü, bazı kaynaklarda karşımıza "maymun" olarak da çıkmaktadır. Hikâyede, olay örgüsünün etrafında; ahmakların dostluğunun insana zarar verdiği, akıllı düşmanın ahmak dosttan daha iyi olduğu, Hak dostlarının nerede olursa olsun mazlumların feryadını işitip onların yardımlarına koştuğu, akıllı insanlarla istişarenin önemi, ahmakların verdiği söze güvenilmemesi gerektiği gibi konular hakkında uzun uzun nasihatler ve örnekler yer alır.

Bu çalışmada; ilgili hikâye, 10 beyit beyit tercüme, 10 şerh ve 4 özet tercüme ekseninde değerlendirilmiştir. Çalışmadaki tüm incelemeler farklı kategorilerin kendi aralarında kronolojik olarak sıralanmasıyla oluşturulmuş ve her bir kategorinin sonunda, her esere özgü değerlendirmelerin yanında, genel değerlendirmeler de yapılmıştır. İlgili hikâye ekseninde ele aldığımız eserlerin belli başlı özellikleri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Tablo 3. İlgili Hikâye Ekseninde İncelenen Eserlerin Toplu Özellikleri

Mütercim/Şârih (d./ö.)	Eser Adı, Telif/İstinsah/Baskı Tarihi	Dönemi	Hikâyenin Yeri	Beyit Sayısı	Beyit Aralıkları	Eserin Biçimi	Çeviri Yöntemi
Asafî (Dal) Mehmed Çelebi (d. ?-ö. 1598?)	<i>Cezîre-i Mesnevî</i> (h.1004/m.1595)	Osmanlı	-	49	3385-3434	<i>Manzum Aruz</i>	Özet Tercüme
Şem'î Şem'ullâh (d. 1533-ö. 1603)	<i>Şerh-i Mesnevî</i> (h.1009/m.1600)	Osmanlı	II. Cilt	132	-	Mensur	Şerh
Ankaravî İsmâil Rusûhî (d. ?-ö. 1632)	<i>Mecmû'atü'l-Letâyif ve Matmûratü'l-Ma'ârif</i> (h.1289/m.1806)	Osmanlı	II. Cilt	134	1938-2146	Mensur	Şerh
Derviş Muhammed Şifâî (d. 1604-1605-ö. 1672)	<i>e's-Şerhu'l-Kitâbi'l-Mesnevîyyi'l-Ma'nevîyyi'l-Mubtasar</i> (h.1082/m.1672)	Osmanlı	II. Cilt	135	-	Mensur	Şerh
Nahîfî (d. 1646-ö. 1737)	<i>Manzum Mesnevî Tercümesi</i> (h.1143/m.1730)	Osmanlı	I. Kitap II. Defter	135	1950-2161	<i>Manzum Aruz</i>	Tercüme
Mehmed Şâkir Efendi (d. 1762-ö. 1836)	<i>Tercemânü'l-Ma'nevî fî Tercemeti'l-Mesnevî</i> (h.1251/m.1835)	Osmanlı	II. Cilt	137	1940-2152	<i>Manzum Aruz</i>	Tercüme

M. Murad Nakşbendî (d. 1808-ö. 1848)	<i>Hülâsatü'ş-Şürûh fî Nihâyeti'l- Vuzûh</i> (h.1261/m.1845)	Osmanlı	II. Cilt	135	-	Mensur	Şerh
Fazlullâh Rahîmî (d. 1847-ö. 1924)	<i>Mesnevî Hikâyeleri [Gülzâr-ı Hakikat]</i> (h.1327/m.1909)	Cumhuriyet	II. Cilt	-	-	Mensur	Özet Tercüme
Ahmed Avni Konuk (d. 1868-ö. 1938)	<i>Mesnevî-i Şerîf Şerhi</i> (1937)	Cumhuriyet	IV. Cilt	134	1918-2126	Mensur	Şerh
Tâhirü'l-Mevlevî (d. 1877-ö. 1951)	<i>Şerh-i Mesnevî</i> (1953)	Cumhuriyet	VII. Cilt	136	5879-6088	Mensur	Şerh
Veled Çelebi İzbudak (d. 1869-ö. 1953)	<i>Mesnevî</i> (1942)	Cumhuriyet	II. Cilt	135	1932-2140	Mensur	Tercüme
M. Muhlis Kocer (d. 1886-ö. 1957)	<i>Mesnevî'nin Özü</i> (1957)	Cumhuriyet	I. Kitap II. Defter	-	-	Mensur	Şerh/Özet Tercüme
Âmil Çelebioğlu (d. 1934-ö. 1990)	<i>Mesnevî-i Şerîf: Aslı ve Sadelerlendirilmiş Manzum Nahiyye Tercümesi</i> (1967)	Cumhuriyet	I. Kitap II. Defter	135	1950-2160	Mensur	Tercüme
Abdülbâki Gölpinarlı (d. 1890-ö. 1982)	<i>Mesnevî Tercümesi ve Şerhi</i> (1981)	Cumhuriyet	II. Cilt	134	1930-2138	Mensur	Tercüme/ Şerh
Şefik Can (d. 1909-ö. 2005)	<i>Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi</i> (1997)	Cumhuriyet	I. Kitap II. Defter	38	1932-2129	Mensur	Özet Tercüme
Ahmet Metin Şahin (d. 1935-)	<i>Mesnevî: Nazmen Tercüme</i> (2006)	2000 sonrası	I. Kitap II. Defter	137	1933-2036	<i>Manzum Aruz</i>	Tercüme
Adnan Karaismailoğlu (d. 1957-)	<i>Mesnevî</i> (2007)	2000 sonrası	II. Defter	134	1922-2129	Mensur	Tercüme
H. Hüseyin Top (d. 1933-)	<i>Mesnevî-i Ma'nevî Şerhi</i> (2011-2019)	2000 sonrası	IV. Cilt	135 + 2	5939-6147	Mensur	Şerh
Mehmet Kanar (d. 1976-)	<i>Mesnevî</i> (2014)	2000 sonrası	I. Kitap II. Defter	135	-	<i>Manzum Serbest</i>	Tercüme
Hicabi Kırlangıç & Derya Örs (d. 1966-&d. 1966-)	<i>Mevlâna Celâleddîn-i Râmî- Mesnevî</i> (2008)	2000 sonrası	II. Defter	134	1922-2129	Mensur	Tercüme
Hicabi Kırlangıç	<i>Mesnevî</i> (2017)	2000 sonrası	I. Kitap II. Defter	134	1928-2136	<i>Manzum Hece</i>	Tercüme
Muharrem Derici (d. 1947-)	<i>Mesnevî Şerhi</i> (2018)	2000 sonrası	II. Cilt	135	1932-2140	Mensur	Şerh

Değerlendirmeye aldığımız tercüme ve şerhlerden 7'si Osmanlı dönemine, 8'i Cumhuriyet devrine ve 7'si 2000 yılı sonrası günümüz çalışmalarına dâhil edilebilecek nitelikte eserlerdir. Bunlardan 6'sı manzum, 16'sı mensur çalışmalardır. Tercüme ve şerhlerin yüzyıllara göre dil ve üslup özelliklerinde birtakım farklılıklar görülmektedir. Osmanlı devri mütercimlerinin/şârihlerinin eserlerinde Arapça/Farsça kelimeler ve tamlamaların yoğun kullanımından dolayı dil hayli ağırdır. Cumhuriyet devri *Mesnevî* tercüme/şerhlerinde, kullanılan dil daha sade olmakla birlikte kelimelere yüklenen anlamın yoğun ve karmaşık olduğu görülür. 2000 yılı sonrası çalışmalarında ise; günümüze yaklaştıkça, kullanılan kelime sayısının ve teferruatların azalmasının yanında dilde sadeleşme ve kolay anlaşılır ifadelerin kullanımı bir üslup özelliği olarak kendini göstermektedir.

Mesnevî'deki ilgili hikâyenin orijinal metninde 7 ayet, 1 hadis; şerhlerinde ise toplam 155 ayet ve 49 hadis yer almaktadır.

Mütercim/şârihlerden bazılarının birbirinin takipçisi olduğu görülmektedir. Mesela; Derviş Muhammed Şifâî'nin eseri, Ankaravî'den; Şefik Can ve H. Hüseyin Top'un eserleri, Tâhirü'l-Mevlevî'den; Adnan Karaismailoğlu, Hicabi Kırlangıç ve Muharrem Derici'nin eserleri ise Veled Çelebi İzbudak ile Abdülbâki Gölpinarlı'dan izler taşımaktadır.

Abdülbâki Gölpınarlı'nın çalışması, hem tercüme hem de şerh niteliğinde olduğundan her iki kategoriye de dâhil edilmesi gereken bir eserdir. M. Muhlis Koner'in çalışması ise, muhtevası gereği hem şerhler hem de özet tercüme grubuna dâhil edilmesi gereken bir eserdir.

Bu eserlerin ilgili hikâyenin örnek beyitleri ekseninde bir arada değerlendirilip mukayese edilmesinin, *Mesnevi* tercüme ve şerhlerinin geçmişten günümüze nasıl bir çizgi takip ettiğinin belirlenmesine katkıda bulunmasını ve *Mesnevi*'deki diğer hikâyelerin de benzer bir üslupla mukayese edileceği farklı çalışmalara örnek teşkil etmesini ümit ederiz.

7. Extended Abstract

Using a style called the allegoric method in *Mathnawi* through various stories, Mevlâna placed in his work the ideas he wanted to convey and the messages he wanted to deliver in a way that would remain in people's minds better and would be remembered for centuries. There are numerous stories in *Mathnawi*, sometimes separate but often intertwined, in this manner. One of these stories is a story titled "*A Man's Confidence in the Loyalty of A Bear*", consisting of 135 couplets in total, interspersed between the 1922nd and 2129th couplets in *Mathnawi*'s 2nd volume. The plot of the story can be summarized as follows; a dragon intends to catch and kill a bear. A valiant man hears the cry of the bear and comes to its aid and saves the bear from the dragon's hand. The bear becomes friends with that valiant man and never leaves his side. The man cannot realize the mistake of this situation and ignores the words of all his friends and acquaintances who claim that a bear cannot make proper friends and continues this friendship obstinately. One day the bear picks up a large piece of stone and throws it with the intention of chasing a fly that landed on the sleeping man's face, thus causing the man's face to be smashed and consequently his death, albeit unknowingly. In the story, the plot also contains long pieces of advice and examples such as that friendship with fools harms people, a wise enemy is better than a foolish friend, the friends of God hear the cry of the oppressed wherever they are and come to their aid, one should consult with wise people, and the promise of fools should not be trusted.

In this study, the story in question was examined through 10 couplet-by-couplet translations, 10 commentaries and 4 abstract translations. All the analyses in the study were created by chronological ordering of different categories among themselves, and both specific and general evaluations were made at the end of each category.

The works treated in the couplet-by-couplet translations group include Nahîf's (b. 1646-d. 1737) *Manzum Mesnevi Tercümesi* (Birthdate: Hejira 1143/1730 A. D.), Mehmed Şakir Efendi's (b. 1762-d. 1836) *Tercemânü'l-Ma'nevî fî Tercemeti'l-Mesnevi* (H.1251/A. D. 1835), Veled Çelebi İzbudak's (H. 1869-A. D. 1953) *Mesnevi* (1942), Abdülbâki Gölpınarlı's (b. 1890-d. 1982) *Mesnevi Tercemesi ve Şerhi* (1981), Âmil Çelebioğlu's (H. 1934-A. D. 1990) *Mesnevi-i Şerif Aslı ve Sadeleştirilmesiyle Manzum Nahîfî Tercümesi* (1967), Ahmet Metin Şahin's (1935-) *Mesnevi: Nazmen Tercüme* (2006), Adnan Karaismailoğlu's (1957-) *Mesnevi* (2007), Mehmet Kanar's (1976-) *Mesnevi* (2014), Hicabi Kırlandıç & Derya Örs's (1966-) *Mevlâna Celaleddin-i Râmî-Mesnevi* (2008) and Hicabi Kırlandıç's (b. 1966-) *Mesnevi* (2017).

The works handled in the commentary group are Shamî Sham'ullâh's (birth 1533-death 1603) *Şerb-i Mesnevi* (H. 1009/A. D. 1600), Ankaravî İsmail Rusûhî's (1632) *Mecmû'atü'l-Letâyif and Matmûratü'l-Ma'ârif* (H. 1289/A. D. 1806), Dervish Muhammed Shifâyî's (b. 1604-d. 1672) *e-Ş-Şerbu'l-Kitâbi'l-Mesnevîyyi'l-Ma'nevîyyi'l-Muhtasar* (H. 1082/A. D. 1672), M. Murad Nakshbendî's (b. 1808-d. 1848) *Hülâsatü's-Şurûh fî Nihhayati'l-Vuzûh* (H. 1261/A. D. 1845), Ahmed Avni Konuk's (b. 1868-d. 1938) *Mesnevi-i Şerif Şerhi* (1937), Tâhirü'l-Mevlevî's (b. 1877-d. 1951) *Şerb-i Mesnevi* (1953), M. Muhlis Koner's (b. 1886-d. 1957) *Mesnevi'nin Özü (I-II)*, *Bugünün İlmî, Bugünün Anlayış, Bugünün Açık Diliyle Mesnevi'nin Bütün Bahislerinden Seçmeler* (1957), Abdülbâki Gölpınarlı's *Mesnevi Tercemesi ve Şerhi*, H. Hüseyin Top's (b. 1933-) *Mesnevi-i Ma'nevî Şerhi* (2011) and Muharrem Derici's (b. 1947) *Mesnevi Şerhi* (2018).

The works handled in the abstract translations group include Âsafî (Dal) Mehmed Çelebi's (b. ?-d. 1598?) *Cezîre-i Mesnevi* (H. 1004/A. D. 1595), Fazlullâh Rahîmî's (b. 1847-d. 1924) *Mesnevi Hikâyeleri [Gülzâr-ı Hakikat] (I-III)* (H. 1327/A. D. 1909), M. Muhlis Koner's *Mesnevi'nin Özü (I-II)*, Şefik Can's (b. 1909-d. 2005) *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi* (1997).

In the selection of the *Mathnawi* translations and commentaries that we have included in our study, attention has been paid to include examples from the Ottoman period, the Republican period and from contemporary studies. Of these, 7 are works from the Ottoman period, 8 are from the Republican era, 7 works belong to the post-2000 contemporary era. Some differences are observed in language and stylistic features of translations and commentaries in terms of centuries. The language is quite pompous due to the extensive use of Arabic/Persian words and phrases in the works of the translators of the Ottoman period. Although the language used is simpler in the *Mathnawi* translations/commentaries of the Republican era, it is seen that the meaning attributed to the words is intense and complex. Concerning the works after the year 2000, on the other hand, the closer they are to the present day, the fewer the number of words and details become, and the simplification of the language and the use of easy-to-understand expressions emerge as a stylistic feature. It is seen that some of the translators are followers of each other. For example; Dervish Muhammed Shifâyî's work bear traces of Ankaravî; The works of Şefik Can and H. Hüseyin Top bear traces of Tâhirü'l-Mevlevî; The works of Adnan Karaismailoğlu, Hicabi Kırlangıç and Muharrem Derici, on the other hand, bear traces of Veled Çelebi İzbudak and Abdülbâki Gölpinarlı.

We hope that the evaluation and comparison of these works in the context of the sample couplets of the story in question will contribute to the determination of what kind of course *Mathnawi* translations and commentaries have followed from past to present, and will set an example for different studies that will compare other stories in *Mathnawi* with a similar style.

Keywords: Mathnawi, Translation, Commentary, Translator, Commentator, Abstract, Style.

Kaynakça

- Ağır, H. M. (2010). *Hulâsatü's-Şurûh Adlı Mesnevî Şerhinin 2. Cildinin 103-204 Varaklarının Günümüz Harflerine Aktarılması ve İncelemesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Fatih Üniversitesi.
- Ahmed Eflâkî (1964). *Âriflerin Menkabeleri*. (Çev. Tahsin Yazıcı), Şark İslam Klasikleri: 26, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Aladağ, M. Ş. (2021). Âyetlerin İktibâsında Öne Çıkan Edebî Gayeler: Klasik Arap Edebiyatı Özelinde. *Balkesir İlahiyat Dergisi*, (13), 95-117.
- Ankaravî İsmâil Rusûhî (1872). *Şerb-i Mesnevî (Mecmû'atü'l-Letâ'if ve Matmûratü'l-Ma'ârif) I-VII*. İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Âsafî (Dal) Mehmed Çelebi. *Cezîre-i Mesnevî*. Milli Kütüphane, Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, No: 407.
- Aydemir, A. (1988). Abese Sûresi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. I, ss. 305-306). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Beytur, M. B. (1965). *Mesnevi Gözleriyle Mevlâna, Şiirleri, Aşk ve Felsefesi*. İstanbul: Sulhi Garan Matbaası.
- Buhârî, (1988). *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi*. (Çev. Mehmed Sofuoğlu), İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Can, Ş. (1997). *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi I-III*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Cengiz, A. (2021). *Derviş Muhammed Şifâyî, e's-Şerbu'l -Kitâbi'l-Mesneviyyi'l-Ma'nevîyyi'l-Muhtasar, Cilt 2 (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Niğde: Ömer Halisdemir Üniversitesi.
- Çelebioğlu, A. (Haz.). (1967). *Mesnevî-i Şerif: Aslı ve Sadeleştirilmişiyile Manzum Nabîfî Tercümesi I-III*. İstanbul: Sönmez Neşriyat.
- Çoban, A. (2021). *Mevlevî Sülûkû: Cezîre-i Mesnevî ve Şerhlerine Göre*. Konya: Palet Yayınları.
- Derici, M. (2018). *Mesnevî Şerhi*. Ankara: Son Çağ Yayınları.
- Erdoğan, M. (1997). Edebiyatımızda Şerh Geleneğine Genel Bir Bakış. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 286-293.
- Fürûzanfer, B. (1963). *Mevlâna Celâleddîn*. (Çev. Feridun Nafiz Uzluk), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Fürûzanfer, B. (1382/1961). *Ehâdîs ve Kısas-ı Mesnevî*. Tahran: İntişârât-ı Emîr-i Kebîr.
- Gölpinarlı, A. (1981). *Mesnevî Tercemesi ve Şerhi I-II*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitapevleri.
- Güleç, İ. (2004). Türk Edebiyatında Cezîre-i Mesnevî Şerhleri. *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 24(24), 159-179.
- Güleç, İ. (2008). *Türk Edebiyatında Mesnevî Tercüme ve Şerhleri*. İstanbul: Pan Yayınları.
- Güntan, Z. (2010). *Muhammed Murad Nakşebendî ve Hulâsatü's- Şurûh Adlı Mesnevî Şerhinden İlk 1001 Beyit*. Konya: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

- İzbudak, V. Ç. (Çev.). (1988). Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî Mesnevî I-IV. İstanbul: MEGSB Yayınları.
- Kanar, M. (2014). *Mesnevî - Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî, I-II [Mesnevî-i Ma'nevî]*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Karadağ, S. (2018). *Türk Edebiyatında Manzum Mesnevî Tercümeleri ve Mehmed Şâkir Efendi'nin Mesnevî Tercümeleri (II Cilt) (İnceleme-Metin)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Karadağ S. (2021). Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî Hayatı ve Eserleri, Eserlerin Tercüme ve Şerhleri. Mustafa Kara&Hülya Küçük (Ed.), *Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî-Hakk'a Daveti* içinde (s. 103-123). Konya: Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları.
- Karaismailoğlu, A. (Çev.). (2009). *Mesnevî*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kâtip Çelebi (2017). *Keşfü'l-Zunûn*. C. I-V. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kırlangıç, H.&Örs, D. (Çev.) (2008). *Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî – Mesnevî*. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Kırlangıç, H. (Çev.). (2017). *Mesnevî I-II (Altı Defter)*. Ankara: Hece Yayınları.
- Koçoğlu, T. (2009). *Şem'î Şem'ullâh Şerb-i Mesnevî (II Cilt) (İnceleme-Tenkitledirilen Metin- Sözlük)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Koner, M. M. (2005). *Mesnevî'nin Özü I-II, Bugünün İlmî, Bugünün Anlayışı, Bugünün Açık Diliyle Mesnevî'nin Bütün Bahislerinden Seçmeler*. Konya: Tablet Yayınları.
- Konuk, A. A. (2006-2009). *Mesnevî-i Şerif Şerhi I-XIII*. (Haz. Mustafa Tahralı ve diğerleri). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli* (1993). Ankara: TDV Yayınları.
- Lugal, N. (Çev.). (1977). *Devletsâh Tezkiresi*. 1001 Temel Eser İstanbul: Tercüman Yayınları.
- Nicholson, R. A. (h.ş.1373). *Şeş Defter-i Mesnevî-i Ma'nevî (Mutâbık-ı Nüsha-i Tashîh-Şode-i Reynold Nicholson)*. Tahran: İntişârât-ı Behnûd. Çâp-i Evvel.
- Olgun, Tâhirü'l-Mevlevî (1971). *Şerh-i Mesnevî*. İstanbul: Selam Yayınları.
- Onuk, Ş. (Müstensih). (1942). *Mesnevî-i Şerif*. Mevlâna Müzesi İhtisas Kütüphanesi. No: 5223.
- Özdemir, M. (2016). *Derviş Muhammed Şifâyî Mesnevî Şerhi e's-Şerbu'l-Kitâbi'l-Mesnevîyyi'l-Ma'nevîyyi'l-Muhtasar*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları.
- Sonuş, D. (2012). *Asafî Dal Mehmet Çelebi'nin Cezîre-i Mesnevîsi (İnceleme-Metin)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Sucu, N. (2012). Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin Mir'âtü'l-Ahlâk'ında Geçen Hikâyelerin Günümüzde Okunup Anlaşılmasına Dâir Bir Değerlendirme. B.A. Çetinkaya (Ed.), *Dinî ve Felsefî Metinler Yirmibirinci Yüzyılda Yeniden Okuma, Anlama, Algulama Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde (C. I, s. 283-296). İstanbul: Sultanbeyli Belediyesi Yayınları.
- Şahin, Ahmet Metin (2006). *Mesnevî: Nazmen Tercüme*. Konya: Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Top, H. H. (2013). *Mesnevî-i Ma'nevî Şerhi*, Konya: Rûmî Yayınları.
- Top, H. H. (Haz.). (2021). *Gülzâr-ı Hakikat (Hakikatın Gül Bahçesi) Mesnevî-i Şerif'te Geçen Bütün Hikâyeler ve Hikâyelerin Mesajları*. İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Uzunlar, A. &Meral, A. (Haz.). (2016). *Fazlullah Rahîmî Mesnevî Hikâyeleri [Gülzâr-ı Hakikat]*. C. I-III, *Orijinal Metin (Frankripsiyon)*. İstanbul: Revak Kitabevi Yayınları.
- Yalap, H. (2014). *İsmâil Rusûhî-yi Ankaravî Şerb-i Mesnevî (Mecmû'atu'l-Letâyif ve Matmûratu'l- Ma'ârif) (II Cilt) (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Niğde: Niğde Üniversitesi.
- Yardımlı, A. (2008). *Mesnevî Hadisleri (Tespit ve Tabric)*. İstanbul: Damla Yayınevi.

Araştırmacıların Katkı Oran Beyanı/ Contribution of Authors

Yazarların çalışmadaki katkı oranları %50/%50 şeklindedir.
The authors' contribution rates in the study are %50/%50 form.

Çıkar Çatışması Beyanı / Conflict of Interest

Çalışmada herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.
There is no conflict of interest with any institution or person in the study.

İntihal Politikası Beyanı / Plagiarism Policy

Bu makale İntihal programlarında taranmış ve İntihal tespit edilmemiştir.
This article was scanned in Plagiarism programs and Plagiarism was not detected.

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı / Scientific Research and Publication Ethics Statement

Bu çalışmada Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi kapsamında belirtilen kurallara uyulmuştur.

In this study, the rules specified within the scope of the Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive were followed.